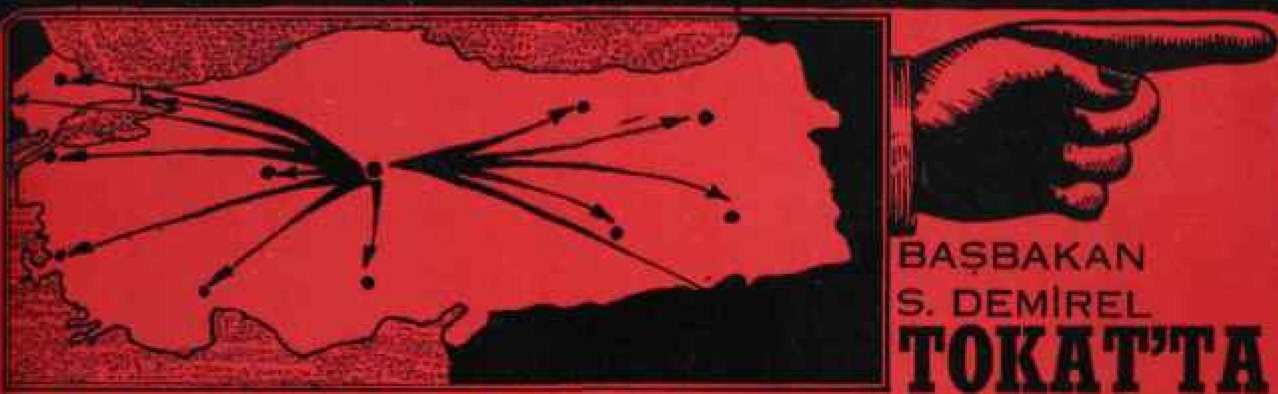
15 EKİM 1966
FİYATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

EKİMİN İLK HAFTASINDAKİ DURUM **TURİST HÜKÜMET**

BAŞBAKAN
S. DEMİREL
TOKAT'TA

TARIM BAK. **TOKAT'TA**
B. DAĞDAŞ
ENERJİ BAK. **TOKAT'TA**
İ. DERİNER
İMAR BAK. **MUŞ'TA**
H. MENTEŞOĞLU
DEVLET. BAK. **TOKAT'TA**
SEZGİN
DEVLET BAK. **TOKAT'TA**
ALIŞAN
DEVLET BAK **TOKAT'TA**
OCAK
MALİYE BAK. **PARİS'TE**
İ. GÜRSAN
DEVLET BAK **ESKİŞEHİR'DE**
BİLGEHAN
KÖYİŞLERİ BAK **MERSİN'DE**
AVCI TİCARET BA **İZMİR'DE**
S. MÜFTÜOĞ
ALIŞMA BAK **ÇANAKKALE'DE**
NAİLİ ERDE
TURİZM BAK **EDİRNE'DE**
N. KÜRŞAT
GÜMRÜK BAK **ERZURUM'DA**
İ. TEKİ
OCAK **İSTANBUL'DA**
DIŞIŞLERİ BAK. **TAHRAN'DA**
ÇAĞLAYANGİL

XXXVII Yıl: 13 Sayı: 643

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :
Metin Toker

YAZI İŞLER,İNDEN SORUMLU
GENEL YAYIN MÜDÜRÜ

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Ezel, Yılmaz Gümüşbaş, Babür Ardahan — MAGAZİN KISMI: Jale Candan. Tüli Sezgin. Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Mijat Özön — DÜNYADA: T. Kemal İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz.

İstihbarat Tel: 10 7382

KAPAK KOMPOZİSYONU

SAN Organizasyon
Erkal Yavı

KAPAK BASKISI

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF

T.H.A. Erdoğan Çiftler

KLİŞE

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur

İLAN ŞARTLARI

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS **Basın Ahlâk** Yasasına uymayı taahhüt etmiştir

DİZİLDİĞİ YER

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER

Hürriyet Matbaası • Ankara

BASILDIĞI TARDI

12.10.1966

AKİS

HAFTALIK AKTÜÂLİTE DERGİSİ

RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P.K. 582

Kendi Aramızda

AKİS'in elinizde tuttuğunuz 643. sayısı, tam 30 bin adet basılmıştır.

Bu, Türkiyede, haftalık bir dergi için erişilmesi güç bir tirajdır. Fakat, onüç yıllık yayın hayatında, hak bellediği yolda yılmadan, yorulmadan yürümüş olan AKİS'in ulaştığı bu sonuç, AKİS'çiler için hiç de sürpriz teşkil etmedi. Hattâ bunun, AKİS okuyucuları için de bir sürpriz olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira bu derginin, Menderes devrindeki sık kapatma kararlarına rağmen, piyasaya çıktığı an tükendiği ve 1960 Devriminden sonra ulaştığı 150 binlik tiraj, AKİS okuyucularının zihinlerinde canlı hatıralarla yanyana yaşamaktadır.

Simdi sizlere bîr olay anlatacak ve bu olaydan çıkan sonucu açıklamağa çalışacağım.

AP'nin iktidara geldiği günlerde, AP Meclis Grupu yöneticilerinden tanınmış bir milletvekili, AKİS muhabirlerinden Teoman Erelle yaptığı bir sohbette, AP ve AKİS ile ilgili fikirlerini söylemiş ve sonra sözü şöyle bağlamıştır :

"— Şimdi sizin -yani AKİS'in- tirajınız düşecektir. Zira biz, başardı işler yapacağız ve size yerilecek bir konu bırakmıyacağız. Tabii o zaman, sizin derginiz de okunmaz olacak."

Teoman Erel, AP'li politikacıya şu cevabı vermiştir:

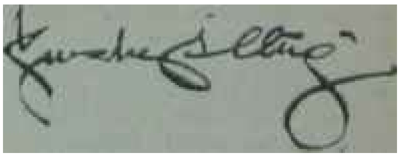
"— Demek ki, sizin iktidarınızın başarısı, bizim okuyucu kaybetmemize sebep olacak. Okuyucu kaybetmek pahasına da olsa, başarılı olmanızı dilerim. Ancak, bunun aksi de varittir. Sizin başarısızlığınız bizim baskı adedimize müspet tesir yapacaksa, biz yüksek tiraja ulaştığımızda siz bilmek üzeresiniz demektir."

Bugün, bu olayın üzerinden bir yıla yakın bir zaman geçmiştir. AKİS'in elinizde tuttuğunuz sayısı ise, AP'nin başı Demirelin "Mamur ve Müreffeh Türkiye" türküleri çağırarak dolaştığı şu sıralarda 30 bin tirajla piyasaya verilmiş bulunmaktadır. Şüphesiz, AP'li yönetici yerden göğe haklıdır. Türkiyenin siyasi hayatına yön verme konusunda inkârı mümkün olmayan bir üne sahip AKİS'in tirajının artması, AP'nin bir yıllık beceriksiz icraatının sonucudur ve bu tiraj, önümüzdeki sayılarda daha da yükselecektir.

AKİS'in geçen sayısı tahmini hesaplarla basılmıştı. Fakat hatalı hareket ettiğimizi **AKİS** piyasaya çıkar çıkmaz anladık. **AKİS'in** yurdun dört bir tarafındaki bayileri telefon ve telgrafla, bize, daha çok sayıda AKİS göndermemiz için talepte bulundular. Ne çare ki, bayilerimizin bu arzularını yerine getirebilmiş değiliz. Çünkü AKİS idaresinde bile 642. sayıyı bulmak mümkün değildi.

Bu haftaki sayımız da yine, AKİS okuyucularının bu candan ilgisine lâyık şekilde hazırlanmıştır. Bu hafta hiç bir AKİS okuyucusunun dergisiz kalmıyacağını sanıyorum. Ama, tahminim beni aldatır ve dergiyi teinin etmek yine mümkün olmazsa, suç, AP İktidarınındır.

Saygılarımla

AKİS

Cilt : XXXVII Sayı: 643 15 Ekim 1966

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Yakında Takvim Kuponu Neşrine Başlıyoruz

Yeni İstanbul

SALI 11 EKİM 1966

"Millî iradeyi zedeleyen bir karar"

A. P teşkilâtında I. Elmalı lehine başlayan hareket hergün daha artıyor

Hükûmetin haksız ve hissi kararını protesto etmek üzere yurdun her köşesinde Milliyetçi kuruluşlar, Dini teşekküller ve bazı dernekler faaliyete geç

HALK KOMİTELERİ KURULDU

Sağcı Yeni İstanbulun başlığı
Dr. Frankenştaynın eseri

Millet

Buyur Demirci, marifetini!

Bu hafta, Türkiyede bir Dr. Frankenştayn bulunuyordu ve Dr. Frankenştayn yarattığı canavar tarafından parçalanmak korkusuyla, ne yapacağını bilmez halde, şaşkın dolaşıyordu.

Dr. Frankenştayn, Süleyman Demirel; yarattığı canavar, din devleti taraftarlarıdır. Bu grupun, lideri olmasa bile sembolü durumundaki Elmalı Hoca görevinden alınmak istenince kopardığı fırtına Türkiyede çok kimsenin gözünü açmıştır. Zira, bir teşkilâta sahip olmadığı AP borazanları tarafından mütemadiyen ilân edilen ve bu yüzden memleket için bir tehlike teşkil etmediği ileri sürülen aşırı sağ, daha işin başında tam manasıyla organize olduğunu belli etmiştir. AP'nin gafleti ve kendisini kurnaz sanan Demirelin dalâleti sayesinde yeraltında mükemmel şekilde örgütlenmiş olan bu cereyan içinde bulunduğumuz haftanın başında bunu suyüzüne de çıkarmıştır. Sağ cereyanın en ilerdeki organlarından Yeni İstanbul, Salı günü, birinci sayfasındaki kocaman manşetinde "Halk Komiteleri"nin kurulduğunu ilân etmiştir. Bu "Halk Komiteleri" din ve imam dinsiz ve imansızlara karşı savunacaklardır.

Talihin garip tecellisi: Şimdi 1 numaralı dinsiz ve imansız, İnönü değil Süleyman Demireldir! Dr. Frankenştayn gerçekten perişan haldedir ve tarih onu, sadece bu durumu Cumhuriyetin 43. yıldönümünde Türkiyede yarattığı için asla affetmeyecektir.

Dr. Frankenştayn "Halk Komiteleri"nin kuruluşunun ilânından bir gün önce Konyada "Camiler açık, ibadet serbest. Daha ne istiyorsunuz" diyerek içine düştüğü çıkmazı acıklı tarzda belirtmiştir. Zira camiler AP'nin kazandığı son seçimden bu yana açılmamış ve Türkiyede ibadet, Demirelin Türkiyenin başına Başbakan kesildiği muttu günden itibaren serbest olmamıştır. Daha Demirci kısa pantalonla dolaşırken Türkiyede camiler açıktı, ibadet serbestti; fakat bunu kâfi görmeyen din devleti taraftarları devrin büyüğünü, Atatürkü ve İnönüyü din düşmanlığıyla suçluyorlardı. Cumhuriyet çocuğu Demirci, 1965 seçimlerinin kampanyasına din devleti taraftarlarının bu sloganıyla katılmak basiretsizliğini -kendisine göre, kurnazlığını- yapmıştır. Camiler hep açıkken ve ibadet hep serbestken Demirci seçim meydanlarında "Ancak biz iktidara gelirsek, müslüman olan herkes açıktan müslüman olduğunu söyleyebilecektir" demiştir. Cumhuriyetin hangi dev-

Demirelin 365 Günü

Metin TOKER

Süleyman Demirel, dünya siyaset tarihinde eşi çok olmayan bir marifet göstermiş bulunuyor. A.P. kanalı aracılığıyla Türkiyeye hediye edilen Başbakanımız, meselesi bu kadar çok memleketimizde ciddi hiç bir işe elini sürmeksizin iktidarının 365 gününü doldurmuş, 366. gününe dönmüştür. Gerçi bu, Türkiye için kaybedilmiş 365 gündür. Ama Demirelin şahsı için büyük başarı olduğunu vicdan sahibi herkes itiraf etmelidir. Aşkolsun, doğrusu!

A.P. İktidarının birinci yılını kutlarken bu iktidarın bazı basın organlarının çocukça sevinçleri, durumu gözler önüne sermektedir. "İsmet Paşa 'bunlar on ay dayanamazlar' dedi, halbuki bakınız onikinci ayımızı doldurduk" iftiharı, çok A.P. li kalemin ucundadır. Tabii bunlar, hemen daima olduğu gibi, bir lâfı ters göstermek suretiyle övünmektedirler. Zira İnönü "Bunlar on ay dayanamazlar" dememiştir. İnönü demiştir ki : "Birinci Demirkırat on yıl dayandı. Eğer İkinci Demirkırat aynı yola saparsa, on ay dayanamaz." ,İkinci Demirkırat, üstünde meşhur jokeyi, ayaklarını yere saplamış öylesine kaskatı, olduğu yerde durmaktadır ki ne bir yola, ne ötekine sapacak cesareti henüz kendisinde bulamamakta, mânâsız bir mahlûk olarak "Türkiyenin talihsizliği"ni sembolize etmektedir. Mamafih, böylelikle bari bir felâketi geriye atmaktadır.

AP. bundan bir yıl önce, iç etken olarak iki baskı grupunun gayretiyle iktidara gelmiştir. T.İ.P.'in aşırı felsefesinden korkan, C.H.P.'nin ortanın solundaki yerini anlamayan, bu eski parti tek başına iktidara gelecek kadar oy toplamayacağından dolayı bir koalisyona lüzum duyulduğu takdirde C.H.P. - T.İ.P. ikilisinin muhtemel iktidar olarak belireceği endişesini duyan büyük iş âlemi, kendi imkânlarını bir AP. zaferi için seferber etmiştir. Türkiyedeki seçimlerde paranın rolü hiç küçümsenmemelidir.

Bu dâvada büyük iş âlemine, onunla hiç ilgisi bulunmayan ve niyetleri bambaşka bir diğer çevre yardımcı olmuştur. Bu çevre, dini kendine bayrak yapan gruptur. İkinci grupun A.P. Büyük Kongresindeki gözdesi, elbette ki Süleyman Demirel değil, Saadettin Bilgiçti.Fakat bir yandan o kongrede iş âleminin daha ağır basması, diğer taraftan Demirelin din, dindarlık konusunda gösteriler yapmak süretiyle dini politikaya karıştıracak istidat taşıdığım belli etmesi bugünkü Başbakana yarışı kazandırmıştır.

Demirel İktidarının ilk 365 günü, bir yandan zengini daha zengin yapmanın sinsi yollarını ihtiyatla aramak, diğer taraftan dinci çevreleri memleketin sağlam kuvvetlerinde pek de büyük tepki yaratmaksızın okşamak gayretiyle geçmiştir. Ortam A.P. Genel Başkanına iki sahada da fazla hareket kabiliyeti vermediğinden İkinci Demirkırat, yerinde eşelenip durmuştur.

Buna rağmen Demirel, iktidarının ilk yılının sonunda, menfaatleri bu kadar zıt iki kuvveti birarada idarede devam edemeyeceğini anlamışa benzemektedir. A.P. Genel Başkanının bugün şeyhülislâm bozuntusu bir hoca efendiye karşı aldığı vaziyeti onun Atatürkçülüğüne, lâiklik ilkesine bağlılığına, devrimciliğine vermek pek büyük safdillik olur. Atatürkçü, lâik, devrimci bir insan hiç bir zaman Demirel gibi hareket etmez, sırtında Başbakanlık hırkasını taşırken Bayram gazetelerinde Allahüekber çekmezdi. Simdi "salyalı ağızlar" diye tehditler savuracak kadar ölçüyü kaçıran Elmalı Hoca da, ona İbrahim Elmalı Hazretleri diyecek derecede azmış hilafetçiler grupu da Türkiyede böyle bir Başbakanın iktidarda bulunmasından cüret almışlardır. Cüretin bu kadarı ve bu çevrelerin son zamanlarda öteki kutupla, yani kriptolarla açıktan flörte başlaması, kriptoların dergilerinde, yazılarında aşırı sağcı tiplerin övülmesi, hilâfet isteyenlerin de sosyal adaletten dem vurmaya başlamaları ve memleketin karışıklıklara doğru gitmesi iş âlemini Demirel üzerinde hayırlı bir baskı yapmaya itmiştir. Başbakanın, Diyanet İşleri Başkanının şahsında hainane bir gidişe karşı silâh çekmesi bu baskının sonucundan başka hiç bir şey değildir.

Bu gerçek, A.P. nin yayın organlarında kendini belli etmektedir. İş adamlarına, iş âlemine, para babalarına adanmış Dünya ve Son Havadis gibi gazeteler Demireli din sömürücülerine karşı harekette desteklerlerken Yeni İstanbul ve Sabah gibi AP. 'nin öteki kanadının sözcüleri aynı Demirele ateş püskürmektedirler. Oynanan oyun, iş alemiyle keçi sakallılar arasındadır. Keçi sakallılar ile kriptoların yarı gizli ittifak, yeşil - kızıl işbirliği, iş âlemini Demirelin kulağını çekmek zorunluğunda bırakmıştır.

Demirelin 365 gününün sonunda beliren bu durumun, aslında şaşılacak bir tarafı yoktur ve eşyanın tabiatı icabıdır. Özel menfaatleri hem birbirinden, hem memleketin genel menfaatinden bu derece ayrı kuvvetleri kendine destek edinerek -üstelik, burada sadece iç kuvvetlerden bahsedilmektedir- iktidara gelindi mi, iktidar insana bir ateşten gömlek olur. A.P. liler, Süleyman Demirellerinin ilk iktidar yılı biterken bu gömlek içinde henüz yanmamış olmasını sevinç sebebi sayabilirler.

Doğrudur!

Yanan memleket olduktan sonra.. 365 hareketsiz gün, Türkiye için, hem de boş yere kaybolmuş muazzam bir devredir.

Sabık Diyanet İşleri Başkanı Elmalı
Eteğini toplayıp gidiyor..

rinde, müslüman olduğunu söylemek suç veya ayıp teşkil etmiş, hangi devrinde ibadet yasaklanmıştır? Bunu Demirel, aşırı sağın oylarını devşirmek için söylüyordu.

Alsın bakalım şimdi, oyları.. Oyunu öyle veren, elbette ki Demirele, iktidarı o alınca faturasını da sunacaktı. Bugün kurulduğu bildirilen "Halk Komiteleri" fatura sahiplerinin kendilerinde ne yaman haklar tevehhüm ettiklerinin delilidir.

Kızıl • yeşil işbirliği

Kurulan komitelerin sadece adları bile, hareketin bir de kızıl temeli olduğunu belli etmektedir. Zira "Halk Komiteleri" komünist edebiyatının bir terimidir. Yeşillerin arasına kızılların karıştığı, komünizmi İnönünün Ortanın Solunun değil, Demirelin alaturka kurnazlığının yaydığı ve beslediği bilinmeyen gerçekler değildi. Ama kısa vâdede düşünen büyük bir kütle bunu 1965 seçimleri sırasında görememiştir. "Halk Komiteleri" Türkiyede İnönü zamanında değil, Demirel zamanında kurulmuştur. Bunda şaşılacak bir şey de yoktur. Zira, komünizmden nefret edilen Türkiyede, komünizm elbette ki maskeli olarak gelecektir ve din, bu maskelerin en mükemmelidir. Bundan dolayıdır ki Atatürk ve İnönü dini bir tek gün politikaya karıştırmamışlar, kendi dindarlıklarından veya manevi inançlarından meydanlarda, kongrelerde, gazetelerde bahsetmemişlerdir.

Bugün hazin şekilde tecelli eden gerçek, dinle oynanmaması gerektiği hakkındaki Atatürk ilkesinin büyüklüğüdür. İşte, Dr. Frankenştayn, yarattığı canavarının dehşeti karşısında haykırıyor: "Türkiyede camiler açıktır ve ibadet serbesttir!"

Ama canavar, buna karşı Haklı homurtusunu yükseltiyor: "Camiler hep açıktı ve ibadet hep serbestti. Sen bize onun ötesini vaad ettin. Tut vaadini şimdi, efendi!"

Hükümet

İç turizmde hareket

(Kapaktaki Hükümet)

Telefon başındaki gazeteci, önündeki listeyi son bir kere daha kontrol ettikten sonra, telefonda bir takım numaralan aramağa koyuldu. Cevap veren yerlerle kısa konuşmalar yapıyor ve aldığı cevapların bir başka kâğıda dikatle not ediyordu.

Gazetecinin aradığı ilk numara, 123885'di. Cevap verin yetkili memurla AKİS muhabiri arasında şu konuşma geçti:

"— Beyfendi ile görüşmek mümkün mü acaba?"

"- Beyfendi gezideler, efendim. Marmaradan başladılar, Çanakkale civarını ve Egeyi dalaşacaklar."

"— Maksatları nedir acaba?"

"— Vallahi, maksatları nedir, bilmiyorum. Ama, dolaşıyorlar işte.."

İkinci numara 118248 oldu. AKİS muhabiri ila ikinci yetkili gayet kısa konuştular:

"— Beyfendiyle görüşebilir miyim?"

"— Karadeniz seyahatine çıkmışlardı. Şimdi aldığımız bir habere göre de, Erzurumdalarmış."

"— Gezinin amacı neydi acaba?"

"— Mevzuu bilmiyoruz, beyfendi."

Üçüncü numara 112000'dı. Bu telefondaki yetkili de "Beyfendinin yurt dışında bulunduğunu ve fakat o gün nerede olduğunun bilinmediğini" söyledi.

121760 numaralı telefona çıkan yetkili memur ise, "Beyfendi'nin İzmir, Afyon, Uşak, Manisa, Muğla civarında tetkik gezisinde bulunduğunu bildirdi.

177771 numaralı telefona bir bayan cevap verdi. "Dur bakiim.." diye başlıyan bayan, bir süre sustuktan sonra,

"— Programa güre hareket ediyorsa, Beyfendinin şu günlerde Edirnede olması gerekir" dedi.

"— Seyahat neyle ilgili acaba?"

"— Vallahi, bilmem ama, herhalde turizmle ilgili."

Gazeteci, önündeki listede kayıtlı isimlere ait 23 telefonu ayrı ayrı çevirerek "Beyfendiyle görüşmenin mümkün olup olmadığını" sordu ve bunların 16'sından "Hayır" cevabını aldı.

listedeki telefon numaraları, Süleyman Demirel Kabinesinin üyelerine aitti. Telefonlara cevap veren 16 yetkili memur, Bakanların Ankara dışında bulunduklarını bildiriyordu

Olay, geçtiğimiz hafta Perşembe günü cereyan etti.

Turist Kabine

O günki eğlenceli telefon konuşmalarından anlaşıldığına göre, Kabine üyeleri şuralarda ve su işlerle meşgul bulunuyorlardı:

Başbakan Süleyman Demirel, hiçbir emeği geçmeyen Almus Barajını bol incili nutuklarla işletmeye açmak üzere Tokatta bulunuyordu. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner, Sanayi Bakanı Mehmet Turgut, Tarım Bakanı Bahri Dağdaş, Devlet Bakanı Ali Fuat Alışan, Devlet Bakanı Refet Sezgin, Süleyman Beyle beraberdiler. Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem, Çanakkaleye gidiyorum diye yola çıkmıştı, Marmara ve Ege civarında dolaşıyordu. Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin Karadeniz kıyılarını dolaşmak niyetiyle Ankaradan ayrılmış, nasıl olmuşsa yolu Erzuruma düşmüştü! Maliye Bakanı İhsan Gürsan, yurt dışında büyük işlerle uğraşıyordu. Arada bir, ajanslar kanalıyla memlekete haber yollamayı da ihmâl etmiyordu. İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu, Muş civarında, yeni bir Varto kuracağına dâir, eğlenceli nutuklar atmakla meşguldü.

Kabinenin çiçeği burnunda Ticaret Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu, Ege civarında dolaşıp duruyordu. Turizm Bakanı Nihat Kürşadın izini, Bakanlık yetkilileri de kaybetmişlerdi. Devlet Bakanı Cihat Bilgehan, Çalışma Bakanı ile birlikte, Çanakkaleye gidiyorum diye yola çıkmış, sonra, Eskişehirde olduğu ancak ajans haberleriyle öğrenilebilmişti.

Devlet Bakanı Kâmil Ocak, İstanbulda, mahiyeti bilinmeyen bir inceleme gezisindeydi. Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı ise, aynı günlerde, çeşmeler açmak üzere Mersin ve civarına bir geziye hazırlanıyordu.

AKİS'çi, haftanın başında Pazartesi günü, durumu bir kere daha kontrol etti: Başta Demirel olmak üzere, Kabinenin 12 Bakanı yine Ankara dışında bulunuyorlardı. Bazı Bakanlar, arada bir Ankaraya da uğruyorlar ve bir kahve içimi kaldıktan soma yine yola revan oluyorlardı.

"..ustam öldü, ben satarım."

Bu gezilerin ciddi bir yanı bulunduğunu söylemeğe imkân yoktur. Ankaradan ayrılan Bakanlar ya parti kongrelerine katılmakta, ya kongre kulisi yapmakta, ya da çok özel işleri için, hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmaktadırlar. Bakanlık kadrosunda işleri takip ettirtecek pek çok memur bulunmasına rağmen, sırf Ankaradan ayrılmak için icadedilen bu gezilerin devlet kesesinden olması da onları zerre kadar ilgilendirmemektedir.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, son günlerde iyice "mekândan münezzeh" hale gelen Başbakan Süleyman Demirel, Salı günü yanına yedi Bakanını da alarak, partisinin Konya il kongresine gitmiştir.

Başta Başbakan Demirel olmak üzere, Hükümet üyelerinin bugünlerde Ankaradan uzaklaşmaları ve gözden kaybolmaları kimsenin gözünden kaçmamaktadır. Çeşitli çevrelerde "türlü çeşitli" yorum ve söylentiler dolaşmaktadır. Bakanların bu halleri, yakın geçmişi hatırlayanlar için tatlı bir eğlence konusu olmuştur. Menderesin Bakanları da, özellikle son günlerde, sıkıştıkça yurt gezilerine çıkmışlar ve memleketin muhtelif yerlerinde Ankarada kendilerini, bekleyen işleri unutmaya çalışmışlardır.

Memleketin son günlerdeki genel havasını bilenler ve olayları yakından izleyenler, Demirel ve Kabinesinin bu garip ve sorumsuz davranışını şu sözlerle izah etmektedirler: Tarih tekerrür ediyor!..

Bir çap meselesi

Demirelin Bakanlarının Başkenti bırakarak Anadolunun dört köşesine yayılmaları, kendilerindeki bir "küçüklük hissi"nin hâlâ geçmemiş olmasının neticesidir. Bunlardan birinin, seyahate katılmamış otlan Özel Kalem Müdürü, bu hafta

Niçin askeri tören?

Süleyman Demirel Konyaya AP. Genel Başkanı olarak, A.P.'nin İl kongresinde nutuk vermek için gitmiştir. Bu, ziyaretten önce de böyle ilân edilmiştir. Nitekim Demirel Konyada sadece bunu yapmış, nutkunda da karşı partiyle tartışmış, polemiğe girmiştir.

O halde, Süleyman Demirel Konyada niçin askeri törenle karşılanmış, bazı komutanlar niçin, onu karşılamak için Konyanın kilometrelerce ötesine çıkmışlardır? Süleyman Demirel elbette ki Başbakandır ve o sıfatıyla resmi tören hakkıdır. Ama Konya seyahatinin Demirelin Başbakanlık sıfatıyla bir ilgisi yoktur ki.. İl kongresi kapısında askeri tören, biraz, dam üstünde saksağana benzemektedir.

Hadisenin bir başka önemi vardır. C.H.P. Genel Sekreteri Kemal Satırın Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğluna yazdığı acı ve sert ithamlar ihtiva eden mektubu A.P. çevrelerinin bir gayretini ortaya çıkarmıştır. A.P.'nin yüksek kademeleri, karardıkta ıslık çalan çocuklar gibi Ordunun yüksek kademelerinin kendilerinden yana olduğu propagandasını yaymakta ve sanki bir takım kabadayılıklarını onlara güvenerek yapıyorlarmış hissini vermeye çalışmaktadırlar. Satıra göre Topaloğlunun Ordu içinde yaydığı bir takım asılsız söylentiler, bunun da ötesinde bir hedefi gütmektedir.

Memleketin meşru Başbakanına karşı Ordunun saygı göstermesi, en basit Anayasa, nezaket ve Ordunun ananesi icabıdır. Ama bu Başbakan bir partinin genel başkam olarak bir İl kongresine, nutuk atmak için giderken askeri tören niye? Bu genel başkan ister Demirel, ister İnönü olsun, Ordunun açık durması elbette ki daha fazla yaraşır. İnönü, böyle hallerde, askeri karşılama yapılmaması için özel talimat verirdi. Her halde Demirel, aksi istikamette özel talimat veriyor.

Böyle olunca, dikkat etmek askerlerimize düşmektedir.

Demirel kurdelâ kesiyor
Yağmurdan kaçanlar..

Bakanı hakkında şu eğlenceli bilgiyi vermiştir.

"— Bizimki, Ankarayı hiç sevmiyor. Bu defa, seyahate çıkarken bana 'Birader, burada Yalova Kaymakamıyız. Kimse takmıyor, bile Kimse, tanımıyor. Lokantaya gidiyoruz da, yer gösteren olmuyor. Törenlerde bile ayakta kalıyoruz, itilip sümürülüyoruz. Halbuki bir Anadolu vilâyetinde kredimiz binbeşyüz. Bakan geldi diye yer yerinden oynuyor, ziyafetlerde, toplantılarda bize bir iltifat, bir iltifat.. Herkes, askeri - sivili, kadını -erkeği etrafımızda pervane. İnsanın hoşuna gidiyor, insan Bakanlığını anlıyor, yahu..' dedi. Gerçekten de, her seyahat dönüşü çalımlı geliyor, burada iki gün kalınca tekrar bir yolculuk plânlıyor."

Âslında bu, Demirelin de kompleksidir ve meselesi bu kadar çok bir memleketin Başbakanı olduğu halde Demirelin Başkentte bir tek ciddi çalışma yapmaya yanaşmaması Yalova Kaymakamlığı hissinin, meselâ Plânlama Teşkilâtı gibi dairelerde veya askerlerin bulunduğu yerlerde ona da sıkıntı vermesi neticesidir. Halbuki Demirel ve Bakanları, o samimi, Bakanın kendi özel kalem müdürüne dediği gibi Bakanlıklarının tadını Anadolu illerinde çıkarmaktadırlar.

Fakat bu turistik faaliyetin bu son hafta içinde böylesine anormal bir seviyeye yükselmesinin bir başka sebebi daha vardır. O da, Elmalı Meselesidir.

Rejimin temellerini kaydırma sevdalılarını galeyana getiren "Elmalının azli" hadisesi, Bakanlarla AP üst kademesini "iki cami arasında beynamaz" durumuna sokmuştur. AP'yi iktidara getiren Kuvvetler, Elmalı olayı üzerine karşılarına geçmiştir. AP teşkilâtından ağır baskılar gelmekte ve Hükümet ahde vefasızlıkla suçlanmaktadır. Bakanlar, ağır hücumlara hedef olacaklarını bildikleri için, ellerinde asâ, yollara düşmüşlerdir ve bu büyük vartayı bu şekilde atlatacaklarını sanmaktadırlar. Elmalının yeniden makamına getirilmesi bahis konusu olamıyacağına göre, bu gümbürtü epey devam edeceğe benzemektedir. AP İktidarının bu konuda anlamadığı nokta, artık işin işten geçmiş olduğudur.

İşler kötü gidince

Bakanları Ankaradan kaçıran başka sebep, Hükümetin bugünlerde elle tutulur bir bezginlik havası içinde bulunuşudur. İktidara gelindiği gündenberi bir tek olumlu iş yapamamış olmak, bunca tâvize rağmen, iç ve dış sermaye çevrelerinden beklenen ilgiyi bulamamak, bu kadronun bezginliğe yapılmasına yetmiştir.

Memleket, her geçen gün büyük bir ekonomik çıkmaza girmekte, Plânlama gibi çok önemli bir kuruluş adım adım çökertilmekte, önlenemeyen işsizlik karşısında Ortak Pazar memleketlerinden imdat istenmektedir.

Memlekette asayiş sağlanamamaktadır. Kendi görevinin dışında her şeyle uğraşan ve hattâ konsültasyon heyetlerine bile katılan İçişleri Bakanının Ankarada verdiği bütün demeçlere rağmen çok ağır suçlar işlenmekte ve işin daha da kötüsü, bunların failleri bir türlü bulunamamaktadır. Grevler artmış, işçiler, örenciler yollara dökülmüşlerdir.

Kıbrıs politikası hezimetle sonuçlanmak üzeredir. Bütün pazarlıklara rağmen sonuç, Türkiyenin mutlak şekilde aleyhinde olacağa benzemektedir.

Petroller, madenler satılığa çıkarılmıştır ve elden gitmek üzeredir.

İşte bu sebeplerledir ki, Başbakan ve Bakanları, en sudan bahanelerle Ankaradan uzaklaşmakta, kurtuluşu, ustalarının denediği, iflâs etmiş bir çarede aramaktadırlar.

Unuttukları, böyle hallerde halkın "Yahu, bu Hükümet ha var, ha yok" demesi, hattâ "Onlarsız işler daha az bozuluyor" demesidir.

Petrol

"İkinci meydan muharebesi"

Sert yüzlü, dik duruşlu Orgeneral, subaylar ve bazı sivil uzmanlardan müteşekkil heyetin kendisine verdiği izahatı dikkat ve sükûnetle, fakat aynı zamanda kararlı bir tavırla dinliyordu. İzahatın sonuna doğru, Orgeneralin gözlerindeki ifade sertleşti ve bir ara şöyle dedi:

"— Durdururuz!."

Bu sözün söylenmesinden kısa bir süre sonra, AP İktidarının yabancı şirketlere peşkeş çekmeğe teşebbüs ettiği Batman - İskenderun petrol boru hattına bir müşteri çık-

tı: Ordu Yardımlaşma Kurumu!..

Orgeneralle uzman ve subaylardan kurulu heyet arasındaki görüşme bundan bir ay kadar önce, Bakanlıklar semtinde, geniş merdivenli, koyu gri bir binada, büyük bir odada geçti. Millî ekonomimiz bakımından olduğu kadar, yurt savunmasında da stratejik bir önem taşıyan Batman • İskenderun petrol boru hattının, AP İktidarının meşhur sloganı ile, "halka" -aslında yabancı dev şirketlerin nüfuzuna- devri esas konuyu teşkil ediyordu. İzahatı veren sivil uzmanlar, Ordu Yardımlaşmanın mesele ile ilgili görevlileriydi. Bilindiği gibi, Ordu Yardımlaşma Kurumu, petrol boru hattının sahibi olan Türkiye Petrolleri Ananom Ortaklığında 38.5 milyon liralık hisseye sahiptir. Fiiliyatta büyük ölçüde Ordunun denetimi altında bulunan Ordu Yardımlaşma Kurumunun yedi kişilik İdare Meclisinin dört üyesi muvazzaf subaydır. Bunlar Genel Kurmay Genel Sekreterliği de yapmış olan Tuğgeneral Fikret Elbizim, Albay Nihat Aytek, Albay Hüsnü Küçükahmet ve Albay Rüstem Alkındır.

Boru hattının yabancılara devri haberi Ordu Yardımlaşmada ve Ordu içinde daha önce de duyulmuş ve tepki yaratmıştı. Yabancı sermaye aşığı İktidarın milli petrol şirketi TPAO'yu yıkma plânının bir safhası olduğu açıkça görülen bu davranış üzerine, Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı Korgeneral Kemal Atalay, ilgililere, konunun incelenmesi için emir vermişti. Böyle bir hareketi daha önceden tahmin etmiş ve önleme tedbirlerini düşünmüş olan Milli Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal Koordinasyon Dairesi Başkam Tuğgeneral Mustafa Gökben, Ordu Yardımlaşma uzmanlan ve yetkilileri ile yaptığı temaslar sonucunda, kararı protesto etmeyi kararlaştırmıştı. Bundan sonra, Ordu Yardımlaşmanın bir uzmanı tarafından kaleme alınan ve bizzat generaller tarafından rötuş edilen protesto mektubu TPAO'ya gönderildi. TPAO Genel Müdürü Turgut Gülez, mektubu alınca şaşırdı, endişeye düştü. Hükümetteki ağabeylerine danıştı. Bir taraftan da, Orduyu ikna için çareler düşünmeye koyuldu. Fakat mektuba rağmen devir çalışmalarında bir duraklama olmadı. Bunun üzerine durum, bu yazının ilk kısmında anlatıldığı gibi, Ordunun zirvesindeki yetkililere duyuruldu ve onların teşviki ile daha ciddi ve sert bir tutum takınılmasına karar verildi.

Hedefi bilmeliyiz

Bugün petrol konusunda, sinsi sinsi çevrilen veya çevrilmek istenilen marifetler, aslında bir oyunun ilk kısmıdır. Yabancı şirketler türk petrolünün üzerinden şu anda daha fazla kazanmanın peşinde değillerdir. Zaten bu şirketler o kadar zengindirler ki geçici bir kazanç kendilerini çok ilgilendirmemektedir. Yabancı petrol şirketlerinin asıl hedefi, mümkün olduğu kadar fazla memleketi kendi sultaları altında tutmaktır. Türkiyede bu konuda karşılarındaki kuvvet T.P.A.O.'dır. Bundan dolayıdır ki bütün gayret, T.P.A.O.'nın zayıf düşürülmesidir.

Hisselerinden bir kısmı T.P.A.O.'nın elinden alınmak istenilen Batman - İskenderun boru hattı bu gayretlerin bir parçasıdır. Boru hattının işletmesi son derece kazançlıdır. Bu kazanç yılda yüz milyon lirayı bulacaktır. İmkânlarına yılda yüz milyon lira katacak bir T.PA.O. yabancı şirketleri rahatsız etmektedir. Böyle bir imkân T.P.A.O.'nı, hattâ başında yabancı menfaatlerin adamları bile olsa, ister istemez daha geniş faaliyetlere itecektir. T.P.A.O.'nın kanatları ne nisbette kırpılırsa, Türkiye petrol konusunda o derece az müstakil olacaktır.

O halde, doğrudan doğruya hücuma geçilemeyen T.P.A.O.'nı dolambaçlı yollardan felçli hale getirmek! İşte, oyunun ilk perdesi.

Bunun eşi bir oyunun Plânlama Teşkilâtında sahneye konduğunu ve yürütüldüğünü bilmek, iplerin aynı kimseler elinde bulunduğunu akla getirmektedir. Boşuna "Üslûb-u beyan ayniyle insandır" denilmemiştir.

T.P.A.O. Genel Müdürlüğü
Boy hedefi

Güleze açık teklif

Bu kesin kararın sonucu olarak, gerekli incelemeler yapıldıktan sonra, Ordu Yardımlaşma Kurumu tarafından TPAO'ya, 21 Eylül 1966 tarihinde, net görüşler ve açık teklifler taşıyan bir mektup gönderildi. Bu mektupta özetle şöyle denilmektedir:

"1 — Türkiye Petrollerince Ticaret Kanunu hükümlerine göre çıkanlmış olan izahname -taahhütnamede, 'Şirketin sermayesi 150 milyon liradan 300 milyon liraya iblâğ edilirken, boru hattının petrol ameliyelerinin ayrılmaz bir parçası olması bakımından, bu tesisin öz sermayeden finanse edilmesi zorunlu-

dur' kaydı yer almıştı. Hissedarlara yapılmış olan bu taahhüt karşısında şirketinizin aktiflerinin yüzde 33'ünü aşan boru hattının üçüncü şahıslara devri idare Meclisinin yetkileri dışında olup, Hissedarlar Umumi Heyetinin bir karar almasına bağlıdır.

2 — Ortaklığınızın Batman - İskenderun boru hattını üçüncü şahıslara devir sebebi olarak finansman ihtiyacı ileri sürülmektedir. Gerçekte ise ortaklığınızın sermayesi, yukarıda denildiği gibi, bu amaçla 150 milyondan 300 milyona çıkarıldığı gibi, 1966 yılı içinde Devlet Yatırım Bankasından bu projenin finansmanı için 129 milyon liralık kredi verilmiştir. Üçüncü şahıslara boru hattının devri halinde uzun vadeli ve düşük faizli olan bu kredinin de derhal ödenmesi gerekecek, bu ise finansman ihtiyacını menfi yönden etkiliyecektir. Kaldı ki, boru hattının işletmeye açılması ile gerek taşıma ücreti ve gerekse ham petrol bedeli olarak alınacak meblâğlar yılda 200 milyon liraya ulaşacağı için, finansman ihtiyacınız olsa bile, bunun kısa vadeli olduğu görülecektir.

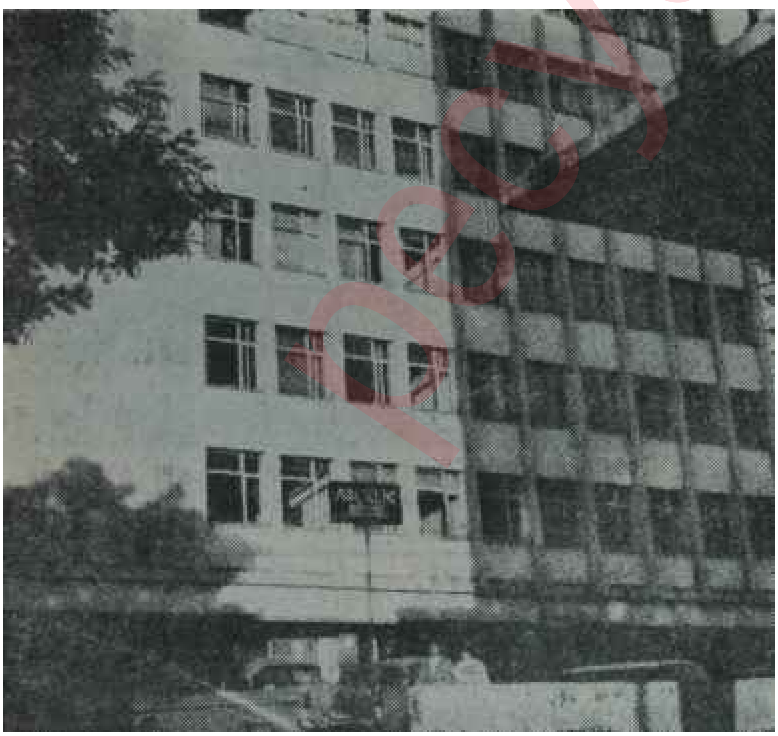
Her halükârda Kurumumuz, sermayesinde pay sahibi olduğu ortaklığınızın finansman ihtiyacını karşılamağa amadedir.

3 — Bu şartlar altında, adı geçen tesisin satılacağına ihtimal vermemekle beraber, bir şirket kurulup, mülkiyet ve işletme hakkının bu kuruluşa devredilmesi düşünülüyorsa, bu şirketin hisse senetlerinin yüzde 51'e kadar olan kısmını almak kararına ulaştığımızdan bilginizi rica ederiz."

Görülmektedir ki mektup sert ve "tok" bir ifade taşımaktadır. Boru hattının, Hissedarlar Umumi Heyeti kararı olmaksızın; sadece TPAO İdare Meclisinin kararı ile devredilmesi teşebbüsünün uygunsuz bir işlem olduğuna işaret edilmekte, devir için gösterilen "finansman güçlüğü" gerekçesinin gerçeklere uymadığı ispatlanmakta, bu hususta ısrar edilirse devre lüzum kalmadan, Ordu Yardımlaşmanın finansman eksikliğini karşılamağa hazır olduğu belirtilmektedir. Her şeye rağmen, Gülezin idaresindeki TPAO devirde ısrar ederse, o zaman da, boru hattında yabancı şirketlerin nüfuz kurması sonucunu yaratacak olan şekil yerine, tamamen milli hüviyet taşıyan ve üstelik TPAO'da hisse sahibi bulunan Ordu Yardımlaşma Kurumu, aşağı - yukarı tamamlanmış sayılan tesise talip olmaktadır! Bu, blöf değildir. Ordu Yardımlaşmanın bir yetkilisi, geçtiğimiz haftanın sonunda bir AKİS'çiye, "Kuruluşumuzun varlığı 600 milyon liranın üzerindedir" demiştir. Bu 600 milyonu hisse senetleri, tahviller, alacaklar, çeşitli bankalardaki mevduat ve ordu pazarları stokları meydana getirmektedir.

Ordu Yardımlaşmanın bu yetkilisi, "eğer TPAO, yukarıda açıklanan mektubu kaale almazsa, ne gibi bir durum doğacağı" yolundaki soruya ise şöyle cevap vermiştir:

-TPAO, buna rağmen Hissedarlar Umumi Heyetini toplamazsa, hissedarların şirketi dâva hakları doğar!"

Orda Yardımlaşma Kurumu binası
Tok bir ses

TPAO'dakiler tereddütte

"Bir TPAO yetkilisi, aynı konuda kendisiyle görüşen AKİS muhabirine, "Böyle bir mektup geldi" demiş, mektupta belirtilen, "Hissedarlar Umumi Heyetinin toplanması zorunluğu" hakkında ise şöyle konuşmuştur:

"— Hukukçular işin içinden çıkamıyorlar. Çok çetrefil bir iş!"

TPAO'da, Gülezle aynı fikirleri paylaşmayan ciddi yöneticiler de vardır. Bunlar, Ordu Yardımlaşmanın, özellikle "finansman güçlüğü çekiyorsanız, bunu karşılamağa âmadeyiz" şeklindeki teklifini memnuniyetle karşılamışlardır. Fakat, şu anda yurt dışında bazı temaslar -acaba bu temaslar, boru hattına gözdiken yabancı petrol şirketleriyle mi yapılmaktadır?- yapmakta olan Genel Müdür Gülezin takınacağı tutum, belli değildir. Görünen belirtiler, Gülezin, -Hükümetteki ağabeylerinin ve pek sevdiği yabancı şirketlerin etkisiyle-, devir tasavvurunda ısrar edeceği kanısını yaratmaktadır. Gülez, bir yandan devir işlemini geliştirmeye gayret ederken, bir yandan da önüne çok güçlü bir engel olarak dikilen Orduyu "tavlama" gayreti içindedir. Bir süre önce, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterinin yakını olan TPAO Sivil Savunma Uzmanı Numan Alkanın aracılığı ile Kemal ettin Gökakin ile bir görüşme yapmıştır. Gülez bu görüşmede, boru hattının satılmasının iyi olacağını söylemiş,

bu satış yapıldığı takdirde finansman ihtiyacının karşılanacağı hususunda Gökakını ikna etmeğe çalışmıştır.

Öte yandan, Gülezin, boru hattını yabancılar lehine TPAO'nun elinden çıkarma niyetini gerçekleştirmek için geçmek zorunda bulunduğu başka engeller de vardır. Bunlar, Plânlama Teşkilâtı ile Maliye Bakanlığıdır. Devir işleminin tekemmül etmesi için bu mercilerin de onayına ihtiyaç vardır. Bunların, fos olduğu iyice açığa çıkan ve hedefi artık belli olan bu işlemi onaylamaları ihtimali zayıflamıştır. Bu arada, Enerji Bakanlığında İbrahim Deriner ve özellikle Demirelin iş arkadaşı olduğu için Enerji Bakanlığı Müsteşarlığına getirilen Kemal Noyan -ki şu anda bu şahıs. TPAO İdare Meclisi üyesidir ve devir kararına imza koyanlardandır-, işin tekemmül etmesini istekle beklemekte ve gerekli kararnameyi hazırlamaya alesta bulunmaktadırlar.

"Halka devir" sloganıyla ve belli bir süre sonra hisse senetlerini "hâmiline muharrer" hale getirerek, bu, son derecede önemli ve kârlı tesisi yabancılara peşkeş çekme teşebbüsüne karşı mücadele bayrağını açanlar ve güçlerini birleştirenler kararlıdırlar. TPAO İdare Meclisine, kendilerini AP'ye ve yabancı şirketlere adamış kimselerin doldurulması ve devir kararının çıkartılması ile ilk etabı kaybetmiş görünen bu savaşçılar, yeni safhada gösterdikleri çabaya "İkinci meydan muharebesi" adını takmışlardır ve şöyle demektedirler:

"— Biz kazanacağız!"

Bunu söylerken tabii, böylesine açık bir peşkeşe karşı çeşitli çevrede belirecek çeşitli mukavemeti de hesaba katmaktadırlar.

Plânlama

Pilâvlama Teşkilâtına doğru

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunayı İrâna uğurlamak için o gün Esenboğa Havaalanında bulunanlardan, şık giyimiyle dikkâti çeken bir zât, kendisine soru soran gazetecinin yüzüne "aman canım, şunun da uğraştığı şeye bak" der gibilerden baktıktan sonra, ciddi bir tavırla,

"— Yok canım, gayet iyi çalışıyoruz. Çocuklar bana geliyorlar, dertlerini dinliyorum. Sonra da yapılacak işleri kararlaştırıyoruz, olup bitiyor işte.." dedi.

Genç görünmek için hayli çaba sarfettiği her halinden belli olan bu zat, Başbakanlığın şair Müsteşarı -DP'nin, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri- Munis Faik Ozansoydu. Müsteşar, Devlet Plânlama Teşkilatındaki son durumla ilgili bir soruyu cevaplandırıyordu.

Bu konuşmadan iki gün sonra, 4 Ekim Salı günü, Başbakan Süleyman Demirel uzun bir muhtıra, Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşar Vekili Orhan Çapçı da bir dilekçe aldı. Her iki yazıda da "bu işin böyle gitmeyeceği" belirtiliyor ve yeni bir istifa bildiriliyordu.

Bu defa istifa eden, Plânlamanın belkemiği olduğu herkesçe kabul edilen İktisadi Plânlama Dairesinin genç Başkanı Baran Tuncerdi. Tuncer, kendisiyle konuşan AKİS muhabirine, istifasının sebebini şöyle açıkladı:

"— Devlet Plânlama Teşkilâtı gibi bir kuruluşu temsil edenler, Başbakanla görüşmek için iki ay peşinde koşar, yine de on dakikalık bir randevu alamazlarsa, o teşkilâtta görev yapmak imkansızlaşır ve başka çare de kalmamışsa istifa edilir.."

AKİS muhabiri ile görüşmesinde, spekülâsyon yapmıyacağını ve konseyle polemiğe girmek niyetinde olmadığını peşinen belirten genç iktisatçı, devamla,

"— Plânlama Teşkilâtının etkisini bu derece kaybettiği, Hükümete yardımcı olma fonksiyonunu yerine getiremediği bir sırada İktisadi Plânlama gibi sorumlu bir makamı

İBRET LEVHASI — **Geçenlerde Başbakanlığa uğrayan Plancılar, gördükleri manzara karşısında şaşırıp kaldılar. Başbakanın da hazır bulunduğu bir toplantıda görüşülen "1967 yılı kamu sektörü denge tablosu"nun yazılı olduğu karatahta, Başbakanlığın merdivenlerine yakın bir yerde, ortada duruyor ve gelip geçenler, merakla, tahtadaki rakamlara bakıyorlardı. Tahtada henüz açıklanmayan ve şimdilik gizli kalmasında fayda umulan önemli rakamlar vardı. Bu harekete bir sıfat bulmak gerçekten güçtür!**

Kulağa küpe

Toz kondurmayanlar

Hürriyet gazetesinden bir başlık: "Demirel: Ben plâna çok önem veririm!"

Her halde yazıda, Demirelin şöyle devam ettiği bildirilmektedir: "O kadar önem veririm ki ona kimsenin elini sürdürmem ve onu bir tam kavanoz içinde, rafta muhafaza ederim.."

işgal etmek huzurumu kaçırıyordu ve bundan rahatsız oluyordum. Bir başka mesele de, Orhan Çapçının, Plânlamanın bu en kritik devresinde Teşkilâtın başında bulunmaşıdır. Bu, vekâletle filân yürütülecek bir iş değildir ve bunu bizzat Çapçıya söylemişimdir" dedi.

Amerikada yaptığı iki yıllık bir plânlama ihtisasından sonra, otuziki yaşında, Üniversitedeki görevinden İktisadi Plânlama Dairesinin başına getirilen Baran Tuncerin istifası, bir süredir kaynamakta olan Teşkilâtta yeni dalgalanmalara sebep oldu. Hattâ Tunceri seven ve beğenen genç uzman arkadaşlarından bazıları onun peşinden ve toptan istifaya kalktılar. Bunun bizzat Baran Tuncer tarafından önlendiği, Plânlamaya yakın çevrelerce bilinmektedir.

Plânlı çöküş

Genel Sekreter Haydar Aytekin, Uzun Vadeli Plân Şubesi Müdürü Yalçın Küçük ve Müşavir Adnan Erdaştan sonra vukubulan bu önemli istifa, eski Plâncılar arasında da büyük tepki yarattı.

Plânlama Teşkilâtının eski ve başarılı Müsteşarlarından Memduh Aytür, son olaylar karşısındaki endişesini şu sözlerle belirtti:

"— Devrim Anayasasının getirdiği bu çok önemli kuruluştaki son çöküntü süratle önlenmezse, memleketimizin iktisadi ve mali itibarı içerde ve dışarda ciddi sorunlara konu olacaktır."

Memduh Aytüre göre, Hükümetin ve diğer icracı dairelerin Plânlamaya karşı tutumları, memleketi şöyle bir sonuca götürecektir:

İhtilâl öncesinin hesapsız kitapsız ortamı yeniden yaratılacak, yerli ve yabancı özel sermaye istediği gibi at oynatacaktır. Politikacılar, seçmenlerini daha kolaylıkla memnun etme imkânı bulacaklardır. Plânlı yatırımın yerini politik yatırımlar alacak, memleket enflâsyona sürüklenecek veya kurtulunması mümkün olmayan yeni bir ekonomik çıkmaza girecektir.

Bu arada, Muhalefet lideri İsmet İnönü de, yaptığı konuşmalarda,bir zamanlar gözünden sakındığı Plânlama Teşkilâtının içinde bulunduğu durumdan duyduğu üzüntüyü belirtti ve AP İktidarının dikkatini çekti.

Bütün bunlar olurken, acaba Hükümet ve Plânlama Teşkilâtının başında bulunan kişiler ne yapmaktadırlar?

Hükümet sadece susmakta ve her haliyle, Plânlamaya karşı pasif bir mukayemete girdiğini belli etmektedir. Yüksek Plânlama Kurulu, bütün ikaz ve ısrarlara rağmen bir türlü toplanamamakta, hazırlanan beş ciltlik 1967 programı bir türlü görüşülememektedir. Program kabul edilmeyince, tabii, 1967 bütçesi de hazırlanamamaktadır. Plânlamanın başında bulunanlar ise olaylara çok daha değişik bir açıdan bakmakta ve son istifaları gençlerin kaprisi olarak yorumlamaktadırlar.

Gidişin sonu

Şu günlerde bütün gözler Plânlama Teşkilâtına çevrilmiştir. İstifa eden uzmanların yerine: yeni tayinler yapılamaması, Teşkilât Müsteşarlığı gibi çok önemli bir makamın sekiz aydanberi vekâletle yönetilmesi ve yüzüstü kalan çalışmalar, meselenin önemini bilenleri ciddi endişelere sevketmektedir.

AP Genel Başkanı Süleyman Demirelin, iktidara gelmeden önce ettiği, Plânlamayla ilgili sözler tatlı bir hatıra olarak hafızalarda yatmaktadır. Demirel o günlerde şöyle diyordu: "Devlet Plânlamaya çok önem vereceğiz. Düzende hiç bir değişiklik olmıyacak. Sadece, mekanizmayı daha iyi işletmek için Teşkilâtı ehliyetli iktisat ve maliye uzmanlarıyla genişleteceğiz."

Şimdi yatsı olmuş ve mum sönmüştür. Başbakan, kendi politik çıkarları yüzünden, Devlet Planlama Teşkilâtına karşı pasif bir mukavemete girmiştir. Memleket ekonomisinin nabzını elinden bırakmaması gereken bu teşkilât, bir biblo haline getirilmeye çalışılmaktadır. Hükümet, Plânlamaya yeni bir müsteşar bulamamaktadır. İleri sürüldüğüne göre, Prof. Memduh Yasa, DP devrinin Etibank Genel Müdürü Burhan Ulutan, Maliye Bakanlığı Müsteşarı Zeyyat Baykara ve nihayet, halen Müsteşar Vekili olarak Plânlamanın başında bulunan Orhan Çapçı, yapılan teklifleri kabul etmemişlerdir.

Önümüzdeki günlerde, Plânlamada yeni istifalar beklenmektedir.

Bütün bunların sonunun ne olacağı ise bellidir. Memleket süratle, bir "Pilâv devri"ne doğru sürüklenmektedir. Bu gidişle, memlekette plânın sadece adı kalacak ve memleket ekonomisi "işkembe-i kübra"nın -"mahkeme-i kübra" değil. O, ayrı!- arzularına uygun şekle sokulacaktır. Bunun hesabının ise "mahkeme-i kübra"ya kalacağım kimse garanti edemez.

C. H. P.

Orkestra, şefi ve değneği

Geçtiğimiz haftanın sonuna doğru, CHP içindeki Kurultay mücadelesi beklenmedik bir manzara kazandı. Kurultayda Ortanın Solunu savunacaklarla buna karşı çıkacaklar arasında geçeceği sanılan mücadele, sanki bir sihirbazın değneğini

Genel Başkan İnönü, Ankara D Kongresine geliyor
"Ya ya ya, şa şa şa, İsmet Paşa çok yaşa!"

değdirmesiyle aniden sonuçlanıvermiş, Kurultayın başlamasından bir hafta önce ortalık sütliman olmuştu. Oysa senato seçimlerindenberi bu konuda bir vaziyet takınan her CHP'li, esas ve kesin sonucun Kurultayda alınacağını tereddütsüz söylüyordu. Ortanın Solunu isteyen de, buna karşı çıkan da ayni görüşteydi. Halbuki Kurultaya bir hafta kala görünen, parti içinde etki sahibi isimlerin çoğunluğunun Ortanın Solunda birleştiği ve artık böyle bir meselenin kalmadığını sık şık ifade ettiğiydi. Onlara göre, "CHP bölünmiyecekti", "Gülek ve Gülekçiler hariç, bütün CHP'liler Paşanın izinde ve Ortanın Solundaydılar". Eh, Ortanın Solu meselesi böylece halledildiğine göre, bir tek mesele kalıyordu: Bu mücadeleden doğan karışıklığı fırsat sayarak Kurultayda CHP'yi ele geçirip onu AP'ye benzetmeye teşebbüs edecek olan Güleğe engel olmak... O mesele de halledildi, Güleğe gerekli ders verildi ve Parti Meclisine de şöyle, isim yapmış, kendini kabul ettirmiş kimseler yerleştirildi miydi, CHP arslanlar gibi kendini toparlıyacak, bundan sonraki seçimlerde iddia sahibi olacak, bugüne kadar şerefle yürüttüğü görevine devam edecekti.

Haa, Ortanın Solu Grupu mu? Canım, onlar da Parti Meclisine birkaç kişi sokarlar, liderlerini de belki Genel Sekreter Yardımcılıklarından birine filân oturtabilirlerdi. Eh, bu parti, bir "sosyal adalet" deyimini ancak üç defa tecrübe ettikten sonra Kurultaydan geçirebildiğine göre, bu gençlere de Ortanın Solu politikasını Paşanın anladığı manada kabul ettirmek bu yıl için yeter de artardı bile!.. Az ilerleme miydi bu? Cihat Baban bile makalelerinde Ortanın Solundan bahsediyor, içinde Ortanın Solu deyimi geçti diye bir zamanlar bildirilere muhalefet şerhi koyup, basın toplantısı düzenleyen Sedat Çumralı "Ortanın Solunda olduğunu" bildiriyordu. Feyzioğlu bile Ankara İl Kongresinde yaptığı konuşmada CHP'nin sosyal görüşlerini son derece heyecanlı bir üslûpla dile getirdikten sonra, "İşte, Ortanın Solu diye adlandırdıkları politika budur!" demişti. Oysa, ayni Feyzioğlu, altı aydır bu deyimi değil bizzat kullanmak, kazara ağzından kaçıranlara dahi kötü kötü bakan politikacının ta kendisiydi.

Bülent Ecevit
İmtihan arefesinde

Peki, ne olmuştu?

Ayaklar suya erince

Epey zamandanberi oldukça açık şekilde devam eden bu mücadeleyi sislerin içine iten bu hava değişikliğini, AKİS'çinin sorusu üzerine, Bülent Ecevit şöyle izah etti:

"— Meseleyi Genel Merkez ile Gülek mücadelesi haline getirmek istiyorlar.. Mücadeleyi Ortanın Solu meselesinden ayırıp, başka mindere çekmek istiyorlar..."

Ortanın Solu Grupunun lideri olarak başlangıçtan itibaren açıkça vaziyet alan Ecevit, bu sözleri, haftanın başında Pazartesi gecesi söyledi. Kongre için gittiği Gaziantepten bir saat önce dönmüştü. CHP'nin politik atmosferindeki değişikliğin farkındaydı.

Ecevitin, Gaziantep dönüşü, ayağının tozuyla koyduğu bu teşhis yarı doğrudur. Ortanın Soluna karşı gösterilen direncin birdenbire yumuşayıvermesi aslında sunidir. Ama, o direniş de suniydi. Daha önce, Ortanın Solu denilince tüyleri diken diken oluyor bilinenlerin birdenbire bu deyimi sevivermeleri, tıpkı evvelki tutumları gibi, bir kurultay taktiğinden başka şey değildir. Ortanın Soluna karşı çıkanlar, Feyzioğlu grupu, Genel Merkez içindeki Ortanın Solu aleyhtarları, mücadele aynı şekilde Kurultaya kadar devam ederse, öyle, kolayca sandalyelerini koruyamıyacaklarını hissetmişler ve taktik değiştirmişlerdir. Çünkü İstanbul, İzmir ve diğer illerde yapılan kongrelerde Teşkilât, umulmadık şekilde Ortanın Solunu benimsemiş ve Genel Başkanın işaret ettiği yeni deyimi ve bunun ifade ettiği politikayı desteklemiştir. Bu durumda Kurultay, Ortanın Solu mücadelesi ile geçer ve Genel Başkan da etkisi denenmiş olan ağırlığını Ortanın Solunu savunanlardan tarafa koyarsa, kendileri, ilk tahminlerinin aksine,."ne kokar, ne bulaşır" politikaları sonucu açıkta kalacaklar, partinin yönetim kademelerine daha çok mücadelenin galipleri oturacaktır.

Grup grup adam

Ortanın Solu CHP'ye, ancak 1965 seçimlerinden sonra umacı gibi gelmiştir. Yoksa, o seçim kampanyası sırasında hiç kimse bu terimin kulanılmasına karşı çıkmamış, herkes onu benimsemiştir. Ancak o seçim hezimetinden sonradır ki bir kabahatli aranınca Ortanın Solu bulunmuş, bu terim müşterek bir taarruzun hedefi yapılmıştır. Aslında, en azından İsmet İnönü kadar reformcu ve ilerici olan Feyzioğlu ve arkadaşları, İnönü kadar açık olmadıklarından, aksine "numaracılık" vasıfları kuvvetli bulunduğundan ilk başta Ortanın Soluna karşı oynamayı akıllılık saymışlardır.

Bîr başka grup, menfaatleri Ortanın Solundan zarar görecek -veya zarar göreceğini sanan- çevrelerin temsilcileri olduğundan ve CHP'nin program ve seçim beyannamelerindeki sosyal, ekonomik reformları zaten beğenmediğinden bu terimi bahane ederek partiyi yolundan döndürme çabasına girişmiştir. Bu grupun tipik bir temsilcisi Arif Ertunga veya Dündar Soyerdir. Bunlar, CHP'den Çok fazla AP'ye yakışmalarına rağmen ve o itibarla, CHP'yi iç ve dış ilişkileri bakımından bir başka AP yapmak görevini sırtlamış Güleğe katılmaları gerekirken bir başka hareketi organize etmeyi denemişlerdir. Onlara, Cemal Yıldırım gibi saflık dozu fazla, yahut, imzalan 76'lar arasında bulunan kararsızlar, imzasını kolay atanlar, fazla anlayıp dinlemeye merakı olmayanlar katılınca "Onanın Solu Aleyhtarları" grupu Delirmiştir. Feyzioğlu, bir ara bunların sanki manevi başıymış gibi bile davranmış, fakat bütün oyunları CHP'nin son

kongreleri bozmuştur. Teşkilât ispat etmiştir ki Ortanın Solu, İnönünün yaptığı gibi gerçek ölçüsüyle ortaya konulunca bunu pek âlâ anlamaktadır ve bunda, partinin istikbalini görmektedir.

O zaman, bir Kurultay taktiği olarak Ortanın Solunu sevmiyor görünenler buna ısınmışlar, 76'lar dağılmışlar, ortada kala kala Kasım Gülek kalmıştır.

Kalan farklar

"Buna rağmen, Ortanın Solu konusunda Ecevit takımı ile Feyzioğlu takımı arasında tam bir birlik olmadığı muhakkaktır. Ancak fark, bazı nüans farklarına inmiştir. Meselâ Feyzioğlunun da dahil bulunduğu bir redaksiyon komitesi CHP'nin sosyalist olmadığının Kurultay raporunda belirtilmesi kararım ver miş, İnönü de bunu doğru bulmuştur. Halbuki buna Ecevit, itiraz etmiştir. Ecevit, Feyzioğlu ile arasındaki mevcut farklarım şöyle anlatmaktadır:

"— Herhalde, Feyzioğlu ile aramızda sosyal ve ekonomik görüş farkı büyük değil. Ama, tutum farkı var. O, fikirleri buzdolabında tutup, sadece uygulama ile yetinmeyi, biz ise yemeği ısıtıp sofraya sürmeyi istiyoruz. Görüşler açıklanmalı, gerekli heyecan yaratılmalıdır. Politik tutum farkı bizim için önemlidir!"

Ecevit ayrıca, Ortanın Solu için düşüncelerini, birkaç güne kadar piyasaya çıkaracağı bir kitapta toplamıştır. İstanbulda basılan ve 100 sayfa kadar olan "Ortanın Solu" adlı bu kitapta Ortanın Solunun ortaya çıkışı, partiler yelpazesi ve Ortanın Solunun somut uygulama örnekleri ortaya konulmuştur. Bu çalışma, Ecevit üslûbudur.

CHP içindeki gerçek durum, CHP'nin İnönünün anladığı manada Ortanın Solu prensibinde birleşmesidir. Ecevit, bu mananın da daha solunda bir fikir hizbinin başı olarak kalmaktadır. CHP gibi bir partide böyle kimselerin ne derece hayırlı rol oynadıkları - Ortanın Solu mücadelesinde belli olmuştur. Eski partileri bunlar ileriye itmekte, sonra, onların aşırılıkları törpülenerek gerektiği miktarda adım atılmakta ve partilerin hayatında yeni devreler böyle açılmaktadır. Kurultayda açılacak olan devre, CHP'nin sosyal ve ekonomik reformlar devri olacağa benzemektedir.

Taktikler

Fakat bu hafta CHP'liler arasındaki çalkantılar bundan ibaret değildi. Kurultayların herşeyden daha önemli meselesi olan "Listeler Konusu" kodamanların asıl çalışmasını teşkil ediyordu. "76'ların listesi" diye bir liste İstanbulda Cemal Yıldırım ve Ekrem Özden tarafından hazırlanmaktadır. Bu listenin başına Aksal, Feyzioğlu, Melen, Erkanlı, Paksüt, Öztrak gibi ismi bilinen ve Ortanın Soluna sempati beslemediği duyurulmuş kimseler yerleştirilmiş, altına Çumralılar, Hatipoğlular, Uyarlar, yani 76 imza içinde çok sivri olmayanlar doldurulmuştur. Bu listenin özelliği var olan isimlerden fazla yok olan isimlerdir. Meselâ Şatır veya Sancar yoktur. Buna mukabil Cemal Yıldırım "eğer İnönüye karşı çıkmayacağını taahhüt ederse" Güleği de bu çorbaya sokabileceğini söylemektedir.

Turhan Feyzioğlu
Kaçak güreşenler

Ecevit takımı, genç bir üsteyle Kurultaya katılacaktır. Bu listenin fazla "tanınmış isim" taşımadığı, halbuki Kurultaylarda böyle isimlerin şansa malik bulunduğu söylenerek Ecevit takımının bir handikapı belirtilmektedir ama, Ecevitciler de isim bulamamış değillerdir. Bunlar, tabii başta Ecevit olmak üzere Lebit Yurdoğlu, İhsan Topaloğlu, Göğüs, Birgit, Jale Candan, Muammer Aksoy, Turan Güneş Cemal Reşit Eyüpoğlu, Hayreddin Uysal, Muammer Erten gibilerdir.

Güleğin kırk kişilik bir liste hazırlayabileceği pek ihtimal dahilinde değildir. Zaten Gülek, sadece AP organlarında pohpohlanıp lanse edilmektedir. Yoksa, Adanadan başka hiç bir yerde başarı kazanamamış, Ankarada Aksoy kadar bile alkışlanmamıştır. İsmi etrafında AP organlarının yaymaya çalıştıkları hava maksadıdır.

Ama, Güleğe yakın olanların söylediklerine göre Güleğin aklındaki tertip başkadır. Gülek, İnönüye karşı Genel Başkanlıkta oy toplamaya çalışacaktır. Genel Başkanlık için tek aday o olacağından, Gülek, İnönüye kızan herkesin kendisine oy vereceğini, bu suretle bir kuvvet gösterisi yapacağım, asıl, istikbal için "İnönüden sonra düşünülecek alternatif" diye isim yapacağını hesaplamaktadır. Yani, yıldızı sönmüş Gülek gene oyun peşindedir.

Listelerin "yıldızlar listesi" diye isimlendirilecek olanının Genel Merkez tarafından hazırlanması CHP'de bu hafta beklenmektedir. Bu listede, Ortanın Solu ruhuna ve fikrine -şimdi, terimine de- aleyhtar olmayan bütün CHP ileri gelenleri Satırından Ecevitine, Feyzioğlundan Erimine bulunacaklardır. O liste üzerinde hiziplerin rolü, mümkün olduğu kadar çok "karşı taraf adamı" çizdirip, yerine "kendi adamı"nı yazdırtmaya çalışmak olacaktır.

CHP Kurultayı bu suretle, son hafta içinde, "çekişme havası"ndar kurtulup "beraberlik havası"na girmistir ve İnönünün yapacağı "CHP sağa nazaran nerededir, sola nazaran nerededir, bizi Ortanın Solu yapan reform fikirleri hangileridir ve CHP niçin sosyalist değildir" konuşması i harfinin üzerine konmuş son noktayı teşkil edeceğe benzemektedir.

II

Süpriz tarih 27 Mayıs — Gürsel bir öyle, bir böyle söylüyor ve çelişmeler başlıyor — Madanoğlu bir gün bir gülle gibi bizim eve giriyor — İhtilaller ve ortamları hakkında.. - Harp Okulu yürüyünce İktidar tedbir olarak neleri düşünmüştü?

İhtilâlden uzun aylar, hattâ yıllar sonra, ihtilâlci grupun İstanbuldaki "temel taşları"ndan biri olan Orhan Erkanlı bana demiştir ki:

"— Biz 27 Mayısta İhtilâli yaptık, fakat 28 Mayısta ne yapacağımızı hiç birimiz bilmiyorduk. Zira biz İhtilâli, 27 Mayıs için planlamamıştık."

Gerçekten de, ihtilâlcilerin kampına, 27 Mayıs ile Geçici Anayasanın -ve Milli Birlik Komitesini teşkil eden 38 kişinin adının- ilân edildiği 12 Haziran arasında tam bir karışıklık, keşmekeş, şaşkınlık ve dağınıklık hâkim oldu. Düşünmek lâzımdır ki o günler, daha sonra memleketi idare edecek M.B.K.'nin kaç kişiden müteşekkil olacağı ve üyelerin kimlikleri hareketin başındaki Gürsel tarafından dahi bilinmiyordu. Bundan dolayıdır ki Gürsel ilk demeçlerinin birinde "20 kişilik bir M.B.K."den bahsetti, 12 Haziranda bu komite 38 kişi olarak açıklandığında aradaki çelişmeyi soran bir gazeteciye M.B.K. sözcüsü "Onlar Ankarada bulunan üyelerdi, sonra İstanbuldakiler de geldi, o zaman sayıları 38'i buldu" diye bir tevile başvurmak zorunda kaldı Halbuki 27 Mayıs sabahı ihtilâlcilerin elinde ne ciddi bir komite kadrosu, hattâ ne de, bir komitenin lüzumluluğu fikri vardı.

İsmet Paşa ihtilâlcilerin kampındaki bu havayı, bilhassa Gürselin bol bol vermeye başladığı ve birbirini tutmayan demeçlerinden çıkarmakta güçlük çekmedi. O sıralarda, gözü "hemen iktidar"da olan çok C.H.P.'li İhtilâlin Başının bir demecinden ümitleniyor, bir demecinden karamsarlığa düşüyordu. İsmet Paşa ise, sadece durumu takip ediyor ve gerçek bir ışığın gelmesini bekliyordu. İhtilâlciler, Alpaslan Türkeş hariç, ihtilâli "askerî bir görev" olarak yapmışlardı ve niyetleri, gerçekten, iktidarı en kısa zamanda bir seçim yapıp sivil idareye devretmek ve kıtalarının başına dönmekti. Sonradan, iktidarı bırakmamak fikrinin en koyu taraftarlarından olacak Orhan Kabibaylar, Orhan Erkanlılar bile o günler "Biz ayağımızın tozuyla geldik, ayağımızın tozuyla gideceğiz" diyorlardı. İsmet Paşa, İhtilâlin ikinci günü, Gürselin Başbakanlıkta yaptığı bir basın toplantısından haberdar oldu. Toplantıda bulunan bazı gazeteciler İhtilâlin başının sözlerini Ayten Sokağa getirdiler. Vakit, geceydi. Gürsel gazetecilerle akşamın sekizinde görüşmüştü. İsmet Paşa, basın toplantısının notlarını dikkatle okudu. Notları getiren gazeteciler tabii İsmet Paşadan da bir şeyler istiyorlardı. Fakat o, konuşmadı. Gazeteciler gittikten sonra Gürselin sözlerini tekrar gözden geçirdi.

Gürsel, seçimlerin üç ay içinde yapılacağını tahmin ettiğini söylemişti. Ancak asıl kararı, hemen İhtilâl günü bir kısmı İstanbuldan getirtilen, bir kısmı Ankarada bulunan ilim adamlarının teşkil ettiği Anayasa Komisyonu verecekti. İhtilâlciler bu komisyonu derhal kurmuşlardı ve onlardan, en kısa zamanda seçimi yapmanın yolunu sormuşlardı. Eğer Türkiyede askerler birbuçuk yıl iktidarda kalmışlar ve bu arada içlerinden, iktidar süresini daha da uzatmak isteyenler çıkmışsa bu, ilim adamlarının "en kısa zamanda seçimin yolu"nu göstermemiş veya gösterememiş olmalarının sonucudur. 28 Mayıs gecesi İsmet Paşaya getirilen notta, "Seçimlerde politikaya atılacak mısınız?" sorusuna Gürselin aynen şu cevabı verdiği yazılıydı:

"— Ben, idareyi seçilecek Meclisin hükümetine teslim ettikten sonra çekileceğim. Ordudan ve politikadan ayrılıp sade bir vatandaş olarak köşeme çekileceğim. Çünkü bu hareketi bir makam elde etmek için değil, sadece bir vazife diye yapıyorum. idareyi devredince isimsiz bir vatandaş olarak köşemde kalacağım."

Halbuki aynı Cemal Gürsel, bir kaç gün sonra, görüştüğü bir yugoslav gazetecisinin sorusuna cevaben bir "Milli Birlik Partisi"nin "mümkün olabileceği"ni söylüyordu. Bu konuşmanın haberini İsmail Rüştü Aksal İsmet Paşaya 4 Haziranda getirdi. Haberin önemi şuradan bellidir ki, bunu İsmet Paşa, kullandığı küçük cep acendasına kaydetmek lüzumunu duymuştur. Acendanın o sayfasında, bu konuda yazılı olan şudur:

"İs. Rüştü'nün ziyaretinde Cemal Paşa'nın bir yugoslav gazetecisine cevabı — Milli birlik partisi mümkündür".

Bu demeç, bizim gazetelere ancak 14 Hazi-

randa intikal etti. Ertesi gön, M.B.K. sözcüsü Sami Küçük aynı gazetelerde büyük başlıklarla yayınlanan şu demeci veriyordu:

"Milli Birlik Partisi kurulmayacak ve bu isim parti adı olamayacak".

Çelişme, o karışık 27 Mayıs - 12 Haziran devresinin tek çelişmesi değildir. Gürsel ve bir çok Komite arkadaşı ilim adamlarının kendilerine hemen bir Anayasa hazırlayıvereceklerini ve bunun yanma bir de Seçim Kanunu katıvereceklerini ümit ediyorlardı. Gürsel bunların bir referandumdan geçirilmesini bile lüzumsuz buluyordu. 28 Mayıstaki o basın toplantısında, bu konuda şöyle demiş:

"— Seçimin üç ay içinde yapılacağını tahinin ediyorum. Anayasa ve Seçim Kanunu elimizden geçtikten sonra Danıştay, Yargıtay ve Barolar gibi müesseselerden seçilecek heyetin tetkikinden geçireceğiz. Ve yeni seçilecek Meclisin ilk toplantısında Mebusan ve Ayan Meclîsleri müşterek toplantısına verilecektir."

Cemal Gürselin aynı toplantıda eski iktidarın sorumlularının muhakemesi hakkındaki sözleri de bir başka çelişme ihtiva etmektedir. Gazeteciler "Eski devlet ve hükümet ricalinin muhakemesi ne zaman yapılacak?" diye sormuşlar. Gürsel şu cevabı vermiş:

"— Ben hiç kimseyi muhakeme etmem. İlerde kurulacak hükümet bu işi yapsın. Muhakeme hakkını, kurulacak milli iradenin hamili olan hükümete bırakıyorum."

Gürsel aynı fikri bir gün sonra, yani 29 Mayısta yabancı gazetecilerle konuşurken de tekrarladı. Yabancı gazeteciler Sabık Başbakan ve Bakanlara ne yapılacağını merak ediyorlardı. İhtilâlin Başı şöyle dedi:

"— Sabık Hükümet erkânından hiç birisini muhakeme edecek değiliz. Eğer icap ediyorsa, seçimden sonra kurulacak hükümet kendilerini normal mahkemelere sevkedecektir."

Bundan iki gün sonra, 31 Mayısta Gürsel hem yerli, hem yabancı gazetecilerin katıldığı bir başka basın toplantısı yapıyor ve gene şöyle konuşuyordu:

27 Mayıs İhtilâli bütün bir memlekete, üzerinden bir kâbusun kalktığı hissini verdi. Hareketin bu kadar kolay olması ve böylesine tasvip görmesi bunun açık delilidir. Ama bir başka grup, bunun ötesinde de sevinçli ve ümitliydi, istikbali kendileri için pespembe görüyordu. Bunlar, C.H.P.'nin lider takımıydı. Aralarından bir kısmı için iktidar, artık çantada keklikti. İsmet Paşanın Ayten Sokaktaki evinde bunlar tatlı hayaller kuruyorlar ve İsmet Paşayla Aksalın kendilerini İhtiyata davetlerine pek kulak asmıyorlardı.

"— Halen Hükümet olarak bir Tahkikat Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Bu komisyon, mevcut delillere istinaden tahkikat yapacak, muhakeme, normal seçimlerle iktidara gelecek normal hükümet organlarına devredilecektir."

Halbuki aynı gün, Hükümet aynı Cemal Gürselin başkanlığında toplanmıştı. O toplantıda alınan resmi karar şuydu:

"a) Sorumlular hakkında tahkikat icra edilmesi,

b) Tahkikat Heyetinin hâkimlerden kurulması için Adliye Vekâletine selâhiyet verilmesi,

c) Tahkikat Heyetince suçlu görülenlerin Divanı Âli tarafından muhakeme edilmeleri,

d) Sanıklara her türlü kanuni teminatın sağlanması".

Buna mukabil Cemal Gürsel o gün de, seçimlerden sonra "basit bir vatandaş olarak halk içinde kaybolacağı"nı tekrarlıyor, bir soruya cevaben de seçimlere D.P.'nin iştirak ettirileceğini söylüyordu.

Bunlar, İhtilâli takip eden ilk günler, ihtilâlci subayların her şeyi ne kadar kolay ve basit gördüklerinin işaretleridir. Komite üyeleri, daha sonraları, Cumhuriyet gazetesi kendileriyle teker teker mülakat yaptığında, üzerlerinde en fazla hangi kitabın tesir ettiği sorusuna "Polly Anna" ve "Beyaz Zambaklar Memleketinde" cevabını vereceklerdir. Gerçekten de, o devrede, başta Gürselin kendisi, bir askeri ihtilâli başarıya ulaştırmış bulunan kimselerin hemen hepsi birer Polly Anna'dırlar ve bütün güçlüklere o iyimser küçük kızın gözleriyle bakmaktadırlar.

İşte, daha harekât günü, memleketin en şöhretli hukuk otoritelerinden mürekkep bir Anayasa Komisyonunu, yani ilim heyetini göreve çağırmamışlar mıdır? İlim adamları, bunlar! Subaylar hazırlıksız bile olsalar, şüphesiz onlar bir daha ihlâl edilmeyecek bir anayasa yapmanın sırrına vakıftırlar ve milli iradeyi gereği gibi gerçekleştirecek bir seçim kanununu hemen hazırlayacaklardır. Eline bu anayasayı aldın, o seçim kanunuyla da bir dürüst seçim yaptın mı, işin bitmiştir. Tak silâhını, dön kışlana! İhtilâlci subayların nazarında bir dev şişesinden dışarı fırlamıştır. Subaylar, ihtilâli devi şişesine tekrar sokmak için yapmışlardır.

İhtilâlciler ancak zamanla, devleri şişelerine geri sokmanın onları oradan çıkarmak kadar kolay olmadığını anlayacaklardır. İsmet Paşa bunu tecrübesiyle bildiğinden dolayıdır ki, bütün memnun görünüşüne rağmen düşünceliydi ye bilhassa yalnız kaldığında uzun uzun dalıyordu. Cemal Gürseli ziyaretinin dönüşünde İsmail Rüştü Aksalın, hemen bir sokak ötedeki evine uğradı, ona İhtilâlin başıyla olan görüşmesini nakletti. Gürseli sakin ve kendinden emin bulmuştu. Gürsel böyle bir harekete niçin lüzum gördüklerini anlatmış, kısa vâdedeki niyetlerini söylemiş. İsmet Paşa fazla konuşmamış ve fazla şeye karışmamış. Daha ziyade başarı temennisinde bulunmuş, sadece, bazı güçlüklerin varlığına temas etmiş.

İsmet Paşa ertesi sabah, Cemal Yıldırımı eve çağırdı. Cemal Yildirım, Menderesin Tahkikat Komisyonu tarafından, bizim Kurtul ile birlikte tevkif edilmişti ve hapishaneden İhtilâlle çıkmıştı. İsmet Paşa ona geçmiş olsun dedi, fakat kendisine bir de görev verdi. İhtilâlci subaylar Cemal Yıldırımın arkadaşlarıydı. -Cemal Yıldırım, onların üzerindeki kendi tesirini bir de güzel mübalâğa ediyordu ki..-. Şimdi, kendileriyle bir temas kurması lâzımdı. Durum neydi, İsmet Paşa buna doğru bir teşhis koymak istiyordu. Bunun için de, evvelâ, ihtilâlcilerin kimler olduğunun bilinmesi gerekiyordu. O günler, ne kadar kurmay subay varsa, bunların hepsi kendilerini Komitenin bir mensubu ve hareketin planlayıcısı gibi gösteriyorlardı. Hepsi, İhtilâl adına konuşma yetkisini kendilerinde görüyorlardı. Cemal Yıldırım, bir aydınlık getirebilirdi.

Bu teşebbüse, "C.H.P.'nin M.B.K.'ne çengel atma operasyonu" adı verilebilir. Cemal Yıldırım -ki hemen, tanıdığı Komite mensuplarını, meselâ Sıtkı Ulayı bulmuş, onu İnönüyle görüştürmek istemiş, fakat ilk günler Komiteciler bunu göze alamamışlar- görevli tek şahıs değildi. Ekrem Özden de, tanıdıkları olduğunu söylüyordu. Suphi Baykam, Sıkı Yönetimde yargıç olan arkadaşı Fikret Ekinci vasıtasıyla, zaten, daha İhtilâlden önce İsmet Paşaya Ordudaki gelişmeler hakkında haber getiriyordu. Turhan Feyzioğlu, Kemal Satır, Emin Paksüt, Turgut Göle, hattâ İsmail Rüştü Aksal kolları sıvamışlardı, İhtilâlcilerle C.H.P.'liler arasında başka bir aracı grup, M.B.K. tarafından görevlendirilmiş ilim adamları oldu.

Ancak, bu tarz "vasıtalı temas" aksi mahzuru da doğurmakta gecikmedi. İhtilâlcilerle temas kuran her C.H.P.1İ de, kendisini "İsmet Paşa adına" konuşuyor gibi göstermeye başladı ve tabii ortalık az zamanda daha fazla karıştı. İhtilâlcilerden bir kısmının, M.B.K. Devrinde "İsmet Paşanın fikri" diye bildiği çok fikir, ancak onu söyleyenlerin düşüncesini aksettirmiştir ve İsmet Paşanın bazen bunlardan hiç haberi bulunmamıştır, bazen de kendisi, aslında, tam aksi düşüncede olmuştur.

İsmet Paşa aynı sabah C.H.P.'nin Merkez İdare Kurulunu gayriresmi bir toplantıya ca-

Cemal Madanoğlu gerçi, bir yanına C.H.P.'lileri, öteki tarafına D.P.'lileri alıp Kızılaydan Sıhhiyeye kadar yürüdü mü 27 Mayısın hemen bir kardeşlik havasına bürüneceği kanısındaydı ama 27 Mayısın hangi hadiselerden sonra gelmiş olduğunu unutuyordu. Tahkikat Komisyonları, Meclis zorbalıkları, kurşunlanan ve coplanan gençler, tahammül edilmez bir partizanlık, iğrenç bir radyo, enflasyon, vurgunculuk ve nihayet diktaya doğru açık gidiş halkı D.P. İktidarından nefret ettirmişti. Nitekim halk, ilk fırsatta Kızılaydaki bir D.P. Merkezini bastı ve altını üstüne getirdi.

ğırdı, öğleden sonra da kendi milletvekilleriyle görüştü. Onlara yaptığı tavsiye hep sükûnet, itidal ve sessiz kalmaydı. Bütün C.H.P. teşkilâtına aynı hususların telkinini istiyordu. Henüz ne yapacağını tayin etmemiş bir ihtilâl idaresine en büyük yardım bu olacaktı ve bu onları, aşırılıklardan da koruyacaktı. İsmet Paşanın bu tavsiyelerinde Cemal Madanoğlunun bir gün evvel bizim eve yaptığı bir ziyaretin de rolü olduğunu sanırım.

O gün İsmet Paşa, istirahata çekilmişti. Ben de, bizim evin kütüphanesinde yabancı gazeteleri okuyordum. Birden kapı açıldı, içeriye kalabalıkça bir subay grupu gülle gibi girdi. En önde uzun boylu, kaini kara kaşlı, görünüşü sert, aceleci tavırlı, yakışıklı bir tümgeneral vardı. Cemal Madanoğluyla ilk karşılaşmamız böyledir. Sonraları, Sert görünüşünün sadece bir dış görünüş olduğunu anlayacaktım.

"— Metin Toker!" dedi.

"Benim" diye cevap verdim ve yer gösterdim. Fakat o oturmadı.

"— Ben Ankara Komutam Cemal Madanoğluyum" dedi.

İsmet Paşaya iletilmek üzere bana bir şey söylemek istiyordu.

"— İsmet Paşa yandaki evde, Paşam. İsterseniz, buyurunuz sizi götüreyim.." dedim.

"— Yoo" diye itiraz etti ve dedi ki:

"— Şimdi, öbür taraftaki Hasan Polatkanın evinden geliyorum. Hanımıyla görüştüm. Ona, kocasını merak etmemesini söyledim. İyi olduğunu, emniyette bulunduğunu bildirdim. Oraya gitmemde bir mahzur yok. Fakat, İsmet Paşaya uğrarsam lâf çıkar. Zaten, lâf çıkmaya bile başladı. Benim bir teklifim var. Onu size söyleyeceğim, siz İsmet Paşaya anlatınız.."

Sonra, teklifini söyledi. Biraz evvel Sıtkı Yırcalı ve arkadaşlarıyla berabermiş. İlk gün onlar da Demokrat milletvekilleri arasında toplanmışlar ama, sonradan Madanoğlu onları bıraktırmış.

"— Sıtkı bey bana bir liste yaptı. Suçsuz D.P. milletvekillerinin adını verdi. Onları salıverdim" dedi.

Devam etti:

"— Biz bu Hareketi kardeş kavgasına son vermek, partiler arasında dostluğu tekrar kurmak için yaptık. Ben, bunu herkese gösterecek bir şey düşündüm. Bir yanıma Sıtkı Yırcalıyı, Şemi Ergini, öteki tarafıma Kemal Satırı, Turhan Feyzioğlunu alacağım ve halkın gözü önünde Kızılaydan Sıhhiyeye kadar yürüyeceğim. Bu suretle herkes, durumu görüp öğrenecek. Tam bir dostluk yürüyüşü. Ne dersin?"

Cemal Madanoğlu Polly Anna'yı da geç-

mişti. İki Demokrat ve iki Halkçıyla beşyüz metre yürüyecekti ve bu, İhtilalin felsefesini teşkil edecekti!

"— Vallahi bilmem ki, Paşam. Bana biraz çocukça geliyor. Orada sizi kaç kişi görür ki? Sonra, sizi tanırlar mı? Bunu daha tesirli bir tarzda ilan etseniz, durumu öyle anlatsanız.."

Tümgeneral, sonradan daha iyi tanıyacağım "babacan külhani' tavrıyla:

"— Yok yok.. Sen bunu Paşaya böyle söyle. Bana birini göndersin" dedi.

"— Ben söylemesine söylerim.." cevabını verdim.

Çıkıyordu. Veda etmeden:

"— Ha, bak! Bu sizin Kasım Güleğe söyleyin. Az daha tevkif ettirecektim. Soytarı gibi ortaya çıkmış, Atatürk Bulvarında tur atıyor, kendisini alkışlatıyor, tezahürat yaptırıyordu. Derhal evine gönderdim. İstemiyorum, böyle şey. Bu sefer için, haydi, onu da tevkif ettirmeyeyim dedim. Ama, bir daha yaparsa hiç dinlemem. Ne biçim adam o, öyle.."

Sonra güldü.

"— Hoş, sen daha iyi bilirsin ya, malı!" dedi ve geldiği gibi, fırtına estirircesine çıkıp gitti.

İsmet Paşanın evine geçtim, İsmet Paşaya ziyareti anlattım. İsmet Paşanın güleceğini sanıyordum. Gülmedi. Aksine, düşünceli bir tarzda:

"— Bu Paşanın kendi fikri miymiş, yoksa Komitenin kararı mıymış?" diye sordu.

"— Bana kalırsa, kendi fikrine benziyordu. Ama, bilmem tabii..' dedim.

Kemal Satırı bulmamı söyledi, ona, gidip Cemal Madanoğluyla görüşmesini tembihledi. Tabii, ekzantrik Tümgeneralin plânı yürümedi. Halk, sokakta gördüğü salıverilmiş Demokratlar aleyhinde tezahürata başlayınca, ilim Heyeti de, D.P. Grupu mensupları arasında karakuşi bir ayırma yapılamayacağım söyleyince bütün İktidar milletvekilleri tekrar Harp Okuluna alındılar. Ama, Madanoğlunun bu temayülü İsmet Paşanın C.H.P.'ye verdiği salıklar üzerinde rol oynadı.

İsmet Paşa Mayısın 31'inde de, sabahleyin İsmail Rüştü Aksala uğradı ve ona, bir akşam evvel Selim Sarperle yaptığı görüşmeyi anlattı. Sarperle esas itibariyle dış politika konuşmuştu. Yeni İktidarın Dışişleri Bakanına, Batı Bloku içinde kalınması gerektiğini, ilk tebliğde NATO ve CENTO'ya bağlılığın açıklanmasının iyi bir davranış olduğunu söylemiş, "huysuz bir müttefik" olunmaması gerektiğini anlatmıştı. Ama konuşmada, tabii, başka konulara da temas edilmiş ve İsmet Paşa, yeni idare ve onun başındakiler hakkında bilgi almıştı. Doğrusu istenilirse Sarperin de henüz, bildiği fazla bir şey yoktu. Gürselden bahsetti, ona güvenilebileceğini belirtti, iyi niyetin hâkim göründüğünü söyledi. İktidar o günler ne yapacağını bilmiyordu ki, bunu Sarper bilebilsin. İsmet Paşa Aksalla, gelen başka bilgilerin de ışığı altında durumu görüştü. Öğleyin yemekte Fuat Köprülü, Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu, Yakup Kadri ve eşi Leman Hanım vardı. Leman Karaosmanoğlu, Burhan Belgenin kardeşidir. Burhan Belge, ilk tevkif edilen D.P. milletvekilleri arasındaydı. Leman Karaosmanoğlu mütemadiyen ağlıyor, İsmet Paşadan "bir şeyler yapmasını", kardeşini kurtarmasını istiyordu. Yakup Kadri ise "Paşa Hazretleri ne yapsın, hanım" diye ona çıkışıyordu. Burhan Belgenin kız kardeşine göre ağabeyini Demokratlar yakmıştı, yoksa o kötü bir insan değildi! Yemekte, Menderesin aleyhinde en fazla konuşanlar iki Karaosmanoğlu ile Köprülü oldular. İsmet Paşa dinliyordu. Kayınvaldem ise, Leman Hanım mütemadiyen ağladığından onun kadar üzgündü. Sofrada Yarbay Salih Yakal da vardı. İsmet Paşa ondan Harp Okuluna telefon edip Burhan Belge hakkında bilgi istemesini rica etti. Burhan Belge iyiydi. Cam çay fincanıyla kahvesini içiyordu.

İhtilâlin ilk günlerinin bu karışıklığının esas sebebi, sonradan Orhan Erkanlının söylediği, İhtilâlin 27 Mayıs için plânlanmamış bulunmasıdır. Pek iyi, İhtilâl hangi tarih için plânlanmıştı ve daha önemlisi, İhtilâlci Teşkilât neydi? İhtilâlden altı yıl sonra, sanırım, bu konunun üzerine gerçeğin ışığını dökmek zamanı gelmiştir.

27 Mayıstan bu yana, İhtilâlin nasıl hazırlandığına dair çok hatıra söylenmiş, yazılmış, anlatılmıştır. Hatırlarım, Albay Türkeş bunun köklerini, teğmen olduğu 1940'lara kanar götürüyordu! Kendisine "Gölgedeki Adam" adını veren ve bütün işleri kendisinin idare ettiğini ilân eden bir meçhul şöhret -doğrusu ya, Türkiyede Dündar Seyhan adını 22 Şubattan, hatta 21 Mayısta tevkif edilmesinden önce kim duymuştur ki?- daha da eğlenceli iddiaları yeni ortaya atmıştır : 1954'de yüzbaşıymış, bir akşam, bir başka yüzbaşıyla, Orhan Kabibayla sucuklu yumurta yiyip kafa tütsülüyorlarmış, memleketin durumum konuşmuşlar, memleketi ancak kendilerinin, askeri ihtilâlle kurtarabileceklerini düşünmüşler, "eh, bir gizli teşkilât da en az iki kişiyle kurulur, biz de burada iki kişiyiz, haydi, teşkilâtı kuralım" demişler, bir de yemin etmişler ve altı sene sonra 27 Mayısı gerçekleştiren grup böyle doğmuş! Hatta, Dündar Seyhan İhtilâlin başsızlığını da o geceki bir hatalarına vermiştir. O gece, biri ötekine, öteki diğerine "lider sen ol" demiş, fakat tevazudan ikisi de bunu kabul etmemişler,

bu yüzden sonradan ortaya lider krizi çıkmış.

"İlk İhtilâl Komitesini ben kurdum, iddialarının sonuncusu Talât Aydemirin hatıralarında ortaya atılmıştır. Aydemir, elbette ki Türkeşle Seyhandan ve bir dev aynasına sahip o tip başkalarından geri kalacak değildir.

Tabii bunlar, safsatadır.

Ancak, bu iddiaların her birinin bir doğru tarafı bulunduğunun bilinmesi lâzımdır. İsmet Paşanın Ordu hakkındaki ve subay ruh haleti konusundaki düşüncelerini daha önce söylemiştim (*). Orduda her zaman, ta Atatürk devrinden itibaren ve İsmet Paşanın iktidar yıllarında, hep, bir takım "gizli teşkilât" lar olagelmiştir. Böyle teşkilâtlar kurmak, bunlara girmek, tabanca üzerine yeminler etmek ihtimal ki bütün ordularda bir âdet, eşyanın âdeta tabiatı icabı bir davranıştır. Ama bunların sönüp gitmesi, ya da ciddi bir teşebbüs olarak ortaya çıkması, memleketin başındaki iktidarın tutumuna bağlıdır. İhtilâllerin bir ortam meselesi olduğunu bilmeyen yoktur. Nitekim 1960 yazının son aylarında, o zaman çalımından geçilmeyen M.B.K. üyesi genç Muzaffer Özdağ bir gün, İsmet Paşanın Ayten Sokaktaki evine gizli bir ziyarette bulunduğunda "Paşam, biz ihtilâli size karşı da yapardık" deyince İsmet Paşa bu gerçeği bildiğinden dolayıdır ki onun yanağını okşamış ve şöyle demiştir:

"—Sen zor yapardın! Ben, bir ihtilâl ortamı yaratır mıydım ki?"

20 Ekimde, yani 14'ler Hadisesinden sadece üç hafta evvel yapılan bu ilgi çekici ziyareti, yeri geldiğinde daha fazla tafsilatıyla anlatacağım. Benim burada söylemek istediğim, 27 Mayısı "Şu tarihte D.P. İktidarını devirelim" diye hesap yapan, ihtiras sahibi veya gözü dönmüş, hedefi idareyi ele almak olan belirli bir subay grupunun gerçekleştirmiş olmadığıdır. Ama Ordu içinde önce çeşitli gruplar kuru'muş, sonra, D.P. İktidarının nereye gittiği görüldükçe bunlar kendi aralarında birleşmişler, bir müdahale yapmanın lazım geleceğine dair inanç arttıkça iş ciddiyet kazanmış ve nihayet 27 Mayıstan hemen evvelki günler -tam tarihiyle : Harp Okulunun yürüyüşünü takiben- Hükümet tarafından verilen bazı kararlar İhtilâli 27 Mayısta bir gerçek yapmıştır.

27 Mayısı yapan teşkilât, o çaptaki ilk teşkilât değil, ikinci teşkilâttır. Bu çapta bir teşkilât 1950'nin arefesinde, Türkiye seçimlere giderken Ordu içinde mevcuttu ve meselâ Cemal Yıldırım veya Seyfi Kurtbek, yahut Sıtkı Ulay, Ahmet Yıldız gibi emekli subaylar, hatta Faruk Güventürk gibi bugünün komutanları bunun şahididirler. Şahidi ve mensubu. Daha eğlencelisi ihtilâli D.P.'ye karşı yaptıkları için "C.H.P.'nin âleti" diye damgalanan M.B.K. üyelerinden çoğu İsmet Paşaya karşı olan o harekete karışmışlardır. Ben, o zaman bu teşkilâtın başında olanlardan "eğer 1950 seçimlerinde İktidar hile yapsaydı" Ordunun "orta sınıfının idaresinde bir genç subay grupunun harekete hazır olduğunu delilleri, vesikaları ve teşkilâtın planlarıyla duymuşumdur. Başında İsmet Paşa gibi bir eski ve prestij sahibi komutanın bulunduğu bir İktidar, Menderes İktidarının alaşağı edildiği kadar kolay devrilir miydi? Ordunun tamamı, Menderes İktidarına karşı birleştiği şekilde İsmet Paşa İktidarına karşı da birleşir miydi? Bunlar bir takım spekülasyonlardır ki, 1950 seçimlerinde hile vapılmadığı, İsmet Paşa rejimi değiştirmeye kalkışmadığı, aksine, seçimleri kaybedince iktidardan sükûnetle ayrılmayı bildiği için tamamile lüzumsuz hale gelmişlerdir. İhtilâle 1960'ın 27 Mayısında gitmekten başka çareleri kalmamış olan subaylar da, aslında, bunu, Menderes gelecek seçimlere hile ve baskı karıştırıp, kaybettiği iktidarın başında kalmaya kalkıştığı takdirde yapılmak üzere planlamışlardı. Seçimlerin normal zamanı 1961 yılı olduğu içindir ki 1960'm 27 Mayısında harekete geçenler, 28 Mayısta kendilerini tam bir "bundan sonra ne yapılacağını bilmezlik"in içinde bulmuşlardır Halbuki, bunların, sonrası için de bir plânlan olsaydı, muhtemelen iktikal devresi çok daha kısa olacaktı ve o devrede çok daha az hata yapılacaktı.

Hadiseleri süratlendiren elbette ki Menderesin 15 kişilik bir sivil junta, bütün yetkileri, hatta adam tevkif etme yetkisini elinde tutan bir korkunç Tahkikat Komisyonu kurması, dolayısıyla rejimi fiilen değiştirmesi, buna karşı İsmet Paşanın "şartlar tahakkuk edince ihtilâl bir hak olur" diyerek yeşil ışığı yakması, türk milletinin güney kore milletinden daha az şerefli olmadığım söyleyerek bu ihtilâl şartlarının tahakkuk ettiğini ilân etmesi, 28 Nisanda İstanbulda, 29 Nisanda Ankarada Gençliğin sokağa çıkması ve o tarihten itibaren nümayişlerin başlamasıdır. Ama, bunlara rağmen dahi, eğer Harp Okulunun yaptığı yürüyüşten sonra İktidar bazı askeri tedbirlere girişmeseydi İhtilâlciler, çok muhtemeldir ki o kadar aceleyle harekete geçmeyecekler, biraz daha beklemeyi ve daha iyi hazırlanmayı tercih edecekler, ihtilâl sonrasını da daha bir salim kafayla plânlayacaklardı.

(*) İsmet Paşayla 10. Yıl, Cilt: 1 — Akis Yayınları

Harp Okulu Ankarada, 21 Mayıs Cumartesi gönü yürüdü (*). 21 Mayıs 1960 tarihinde İhtilâlciler Ordu içinde geniş çapta teşkilâtlanmışlar, kilit noktalarına kendi adamlarını getirmişler, bilhassa Ankaradaki birliklerin basındaki subaylarla irtibat kurmuşlardı. Hangi kıtalara kesinlikle güvenebileceklerim, kıtalara komuta edenlerin düşüncelerim biliyorlardı. Tayinleri kontrol altına almışlardı. 21 Mayıs Hadisesi olunca, İktidarın emriyle Kara Kuvvetleri Komutanlığı iki önemli emir çıkardı. İktidar, Cemal Gürsel izin alıp İzmire gidince (*) Kara Kuvvetleri Komutan vekilliğine, Konyada bulunan İkinci Orduya komuta eden ve kendilerinin pek güvendikleri bir kimse olan Suat Kuyaşı getirmişti. Bu emirlerden biri şuydu: Ankaraya Konya ve Adapazarından taburlar, Güneyden de bir zırhlı tugay celbedilecek, Ankaradaki bazı birlikler Başkentten uzaklaştırılacaktır. İkincisi, coplu üç İnzibat Taburu kurulacak, bunlardan iki tanesi İstanbulda, biri Ankarada olacak ve bunlar Sıkı Yönetim Komutanlarının emrine verilecek, nümayişler o vasıtayla, sert şekilde bastırılacaktır. Bu tedbirler, İhtilâlcilerin kurdukları ağda büyük ve önemli delikler uçmak istidadı taşıyordu. Ankaraya gelecek kıtaların subaylarının temayülünü bilmiyorlardı ve onlarla bir irtibattan yoktu. Coplu inzibat taburları ise yeni kuruluşlardı ve Hükümet, bunların mensuplarına ayrı para ödenmesini, yani bunları birer "ücretli asker birliği" haline getirmeyi düşünüyordu. Bunlar gerçekleştiği takdirde bir müdahale son derece zorlaşacak, en azından, tehlikesi büyük nisbette artacaktı. Hem Genel Kurmayın, hem Kara Kuvvetlerinin Harekât Dairesinin başında Teşkilâta dahil subaylar bulunduğundan İhtilâlciler bu emirleri ele geçirdiler ve emirlerin yerine getirilmesini geciktirdiler. Taburlardan Ankaraya gelen, sadece Konya taburu oldu. Bu tabur, şimdiki Yedek Subay Okulunun hemen gerisine yerleştirildi. Şehirde bir hareket olduğu takdirde "emin tabur" hemen harekete geçecek ve Hükümetçi kuvvetlerin yardımına gidecekti. İhtilâlciler, taburun subaylarıyla derhal temas kurdular ve gördüler ki, ooo, onlar, Menderes İktidarına karşı olmakta kendilerinden bile ileridirler. Nitekim bu tabur, 27 Mayıs günü büyük hizmetler gördü.

Halbuki, o sırada Orduevinde oturmakta olan Suat Kuyaş bilhassa coplu inzibat taburlarının kurulması işini gayet sıkı takip ediyor, kendi Harekât Şubesi Başkanını bazen, gece Orduevine çağırarak, sırtında pijamasıyla kuruluşun gelişmelerinden haber soruyordu.

Bunlara, Harp Okulunun derhal tatile sokulması ve öğrencilerin silahsız olarak kampa çıkarılması emri eklenince müdahalenin, başka hiç bir şey beklenilmeksizin hemen yapılması bir şart haline gelmiştir. Zira Harp Okulu, bir müdahale için Ankarada kullanılacak ilk kuvveti teşkil ediyordu.

İhtilâlden sonra, o ilk günkü karışıklık içinde, D.P. İktidarınca ve bizzat Celal Bayarın emriyle Harp Okulunun imhası için plân yapıldığı, tertipler alındığı ve hazırlıklara girişildiği en yetkili ağızlar, bu arada bizzat Cemal Gürsel tarafından söylenecek, bütün gazeteler bunları yazacaktır. Aradan geçen yılların getirdiği sükûnet, bu inanılmaz iddianın bir takım gerçek kararlarla bir takım gerçek sözlerin biraraya" gelmesi neticesi zihinlerde doğduğunu göstermektedir.

Celâl Bayarın o buhranlı günlerde, sükûnete giden yolu arayacak yerde başlıca şiddet taraftan olduğu sabittir. Bunun şahidi, her halde İhtilâlcilere bir sempatisi bulunduğu iddia edilemeyecek Ali Fuat Başgildir. Prof. Başgil, ihtilâlin hemen arefesinde Çankaya Köşkünde cereyan eden bir konuşmayı imzasıyla yazmıştır. Çankayada Celal Bayar, Adnan Menderes ve bazı Bakanlar toplanıyorlar. Orada, duruma çare arıyorlar. Bayar, fikrini bir kelimeyle ifade ediyor : Tenkil! Hatta, kulağı ağırca işiten Başgil yanlış anladığını sanıyor ve' "Tenkit mi buyurdunuz?" diye soruyor. Bayar, bir yanlışlık olmadığını belirtmek için tekrarlıyor : "Tenkil, tenkil! Tenkidin zamanı çoktan geçti, hocam..."(*).

Bu, gerçek olan söz.

Harp Okulunun meşhur yürüyüşünü yapmasından sonra -o yürüyüş, aslında bir Subay Yürüyüşüdür, zira yürüyüşe katılan Harp Okulu öğrencilerinin adedi bir kaç yüzden fazla değildi, büyük kalabalığı üniformalı veya sivil giyinmiş subaylar teşkil ediyordu- Harp Okulu Komutanı Tuğgeneral Sıtkı Ulaya, okulu kampa sokması emri şifahen Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Rüştü Erdelhun, Kara Kuvvetleri Komutan Vekili Orgeneral Suat Kuyaş ve onun Kurmay Başkanı Muzaffer Alankuş tarafından verilmiş, ayrıca bu, yazılı olarak da tebliğ edilmiştir.

Harp Okulunun kampa çıkması mutaddır. Fakat bu, imtihanlar bittikten sonra olur ve kampa silahlı olarak çıkılır. Sıtkı Ulaya veri-

(*) ismet Paşayla 10 Yıl Cilt: 2 — Akis Yayınları
(*) Cumhuriyet Gazetesi, Haziran 1960

len emir ise şudur: İmtihanlar bağlamamış bile olduğu halde Harp Okulu derhal kampa çıkacaktır ve kamp silâhsız olacaktır!

Sıtkı Ulay ilk itirazını Genel Kurmay Başkanına yapmıştır. Harp Okulunun mutad kamp yeri tamirdedir. Ulay demiştir ki: "Ben koca Harp Okulunu İzmire. hiç hazırlık yapmadan nasıl, derhal taşırım Bir taşıyabilecek varsa, buyursun taşısın!" Erdelhun bu itirazı haklı bulmuştur. Suat Kuyaş da.. Zaten Suat Kuyaş, o sıralarda Milli Savunma Bakanı olan Ethem Menderes gibi, yürüyüşü takiben Harp Okuluna gelmiş, öğrencilere hitap etmeye kalkışmış, etmiş de, fakat Öğrenciler kendisini dinlememişler, arkalarını dönüp dağılmışlar, onu tek başına bırakmışlardır. Ethem Menderese ise, Ulay, böyle bir teşebbüste bulunmamasını tavsiye etmiş, öğrencilerin kendisini yuhalayabileceklerini bile söylemiştir.

O hadiseler sırasında Ethem Menderesin yatıştırıcı,, yumuşatıcı gayret içinde olduğu ve hadiselerin üstüne gitmekle değil, yüreğinde hatalı bulduğu 'D.P. politikasının değiştirilmesiyle bir "kaza"nın önlenebileceği kanaatini beslediği muhakkaktır. Nitekim Ethem Menderes Harp Okuluna geldiğinde Ulay kendisine okulu saran tankları göstermiş, bunlar orada durdukça gençlerin kendilerini mahpus sayacaklarını, sükûnete gelmeyeceklerini bildirmiş, bunların kaldırılmasını ilk şart olarak istemiştin Ethem Menderes bunu Başbakana aksettireceğini söyleiş. gerçekten de tankları kaldırarak Harp Okulunun sarılması durumuna son verdirtmiştir. Ama, Harp Okulu konusunda bütün kararlar, hep, Bayarın son sözüne bağlı kalmış, her şey ona danışılmıştır.

Tankların kaldırılması, tabii, 27 Mayıs sabahının hareketlerine imkân vermiştir.

Sıtkı Ulay, Harp Okulunun kampa çıkarılmasıyla ilgili daha tafsilâtlı emri Muzaffer Alankuçtan almıştır. Ulay o sırada, İzmire değil ama Okulun arkasında bir yere, Okulu derhal kampa çıkarabileceğini Erdelhun ve Kuyaşa bildirmiş bulunuyordu. Alankuş, kampa silâhsız çıkılmasının istendiğini bundan sonra Ulaya açıklamıştır. "Kamp yerinin etrafına bir telörgü çekersiniz, çocuklar orada sportif faaliyet filan yaparlar..." demiştir. Ulay gene itiraz etmiş, Harp Okulunun kampa silahsız çıkamayacağını bildirmiş, "bunlar güreşçi mi, yahu.." diye söylenmiş, bunun üzerine Alankuş "Canım, silahlarını elaltından yanınıza alırsınız" cevabını vermiştir Alankuş Ulaya, Harp Okulu hakkında düşünüleni de açıklamıştır. Ulaydan talep edilen şudur : Ulay, isteyenlerin izinli gitmesine müsaade edecek, izinli gitmek istemeyenleri Okulun arkasına, silahsız kampa çıkaracaktır. Sonra, bunlar trenle İzmire nakledilecekler -hep silahsız- ve izine gidenler oraya geleceklerdir! Ulay, telörgü çektirmeyi reddetmiş, öteki emirleri yerine getireceğini bildirmiş, durumu da, bir kaç hafta önce kendisiyle açık temasa geçmiş bulunan İhtilâlcilere aksettirmiştir.

Bu da, gerçek olan tedbir karan. Bu ikisi, "tenkil" sözü ve "Harp Okulunun silahsız kampa çıkarılması" emri İhtilâlden sonra zihinlerde yanyana geldiğinde ortaya öğrencilerin bulunduğu trenlerin uçurulması, kampa götürülenlerin orada imhası hikâyeleri kolaylıkla çıkıvermiştir.

Zaten, İktidarın Harp Okulu hakkındaki düşünceleri subayların meçhulü değildi. O günlerde Erdelhun Ankara Garnizonundaki yüksek rütbeli bütün subaylar? Genel Kurmay Başkanlığında bir toplantıya çağırıyor ve şöyle diyordu: "Harp Okulu ve Komutanı, kredilerinin yüzde seksenini kaybetmişlerdir!"

Harp Okulu Ankaradan gidecek. Ankaraya Anadoludan başka kıtalar gelecek. Coplu inzibat taburları kurutacak. Bunların yanında, İstanbul Grupunun "İhtilâli yapacaksak yapalım, yoksa dağılma başlayacak.." ihtarı.

İhtilâlin 27 Mayısta olmasının sebebi budur. İhtilâlcilerin 28 Mayısta ne yapacaklarını bilmez halde kalmalarının sebebi de, daha sonrası için düşünülmüş İhtilâlin 27 Mayısta yapılmasıdır.

Gelecek yazı

Karanlıkta göz kırpmalar başlıyor

Son yılların en büyük ifşaatı

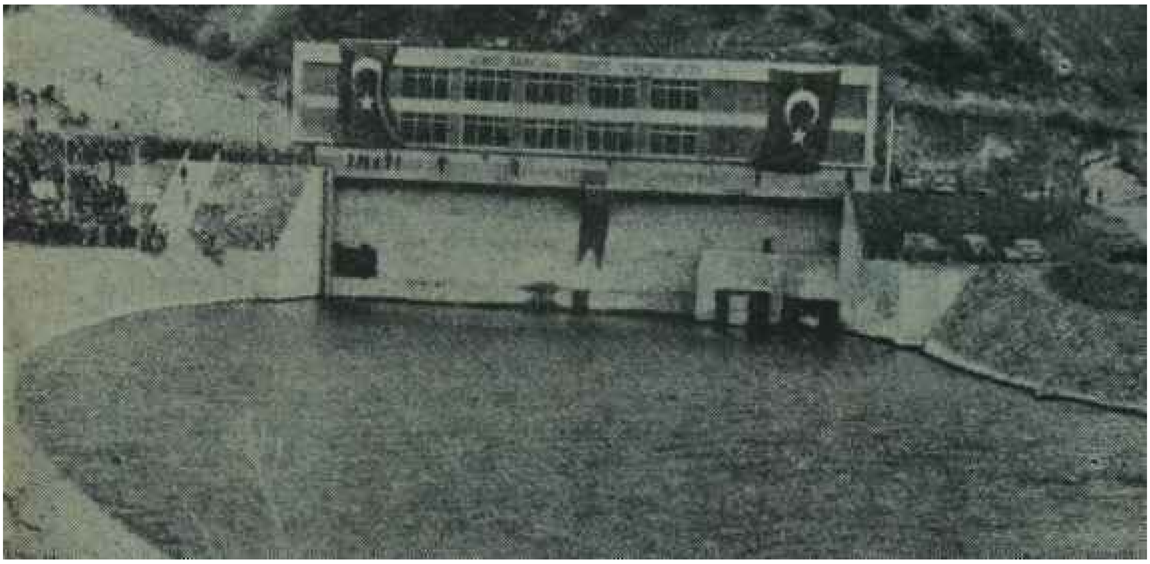

...VE TALÂT AYDEMİR KONUŞUYOR

AKŞAM GAZETESİNDE

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Almus Barajının genel görünüşü
Demirelin yutturma politikasından bir sahne

Yatırımlar

Gurbette övünenler

Geçitiğimiz haftanın başında Süleyman Demirel, Tokata kadar, hem de bu bölgeye giden ilk Başbakan olmak iddiasiyle giderek, Almus Baraj ve Santralini büyük olduğu, gibi, pahalıya da mal olan bir törenle işletmeye açtı.

Demirel, bütün yol boyunca, artık iyice alışılmış biçimde, durmadan konuştu, nutuklar söyledi, soruları, cevaplandırdı. Bu nutukların, konuşmaların ve cevapların ağırlık'merkezini de, Almus Barajının A.P'nin bir eseri olduğu teşkil etti. Bu gayret, gözden kaçmıyacak kadar bir açıklık içinde, tüm konuşmalarda sırıtıyordu. Oysa bir barajın; hele Almus Barajı gibi, santrali, sulama tesisleri, elektrik enerjisi isale hatları bulunan bir barajın öyle, bir yılda yapılması pek düşünülemez. AP İktidarı birinci yaşını henüz yeni doldurmaktadır. Yapımı yıllara dağılmış bir tesisin tek başına "AP İktidarının eseri" olması, gayret ne denlû büyük olursa olsun, mümkün değildir. AP İktidarı, dini hislere ne derece hitabedilirse edilsin, hattâ Demirel, kendisine Müslüman Başbakan denilmesinden ne derece hoşlanırsa hoşlansın-, böyle bir yapıyı bir yılda başarma mucizesini henüz keşfetmiş sayılmaz.

Almus Barajı, bundan çok yıllar önce, Yeşilırmak nehrinin yukarı bölgesinde bir kesişme noktasına düşen boğaz içinde kurulmak üzere tasarlanmıştı. Bu tasarının etüd ve projeleri daha o zaman yapılmış, hattâ yapımına bile geçilmişti. Bu hazırlıkların yapıldığı zamanda, iktidarı henüz DP işgal ediyordu. Almus Barajı AP İktidarının değil, bizzat AP'nin dahi kurulmasından çok önce tasarlanan bir dizi barajın yalnız bir tanesidir. Bu bakımdan, AP'nin propaganda gayretine aklın ermesine imkân yoktur.

Daha 1964-65 yıllarında hazırlıkları biterek, ihale safhasına gelmiş, ihale edilmiş, inşaatına başlanmış, toplamı 4 milyar lira tutan 40'a yakın barajın varlığı söz konusudur. Bugün birçoğu bitmek üzere olan bu barajlar listesini sayarak, Almus Barajının yerini daha iyi bir biçimde ortaya çıkarmak mümkün olacaktır. Birinci dizideki barajlar şunlardır: Buldan, Akkaya, Sürgir, Sarımsaklı, Hasanlar, Altınapa, Gümüşler, Kesiksuyu, Kartalkaya, Deregeçidi, Akköy, Tatların, Cip, Bayındır, Kurtboğazı, Onaç, Kızılsu, Almus, Kesikköprü, Anamur, Yüregir, Harşit, Çayçağı, Engil, Erciş, Kovada-2, Porsuk-2, Gölköy, Tahtaköprü, Kozan, Serçeboğazı, Harala, Medik, Kadıköy, Alakır, Gökçeova ve nihayet ünlü tesis: Keban!

Görülmektedir ki, Almus Barajı bunlardan sadece bir tanesidir ve en önemlisi de değildir.

Sadece bunlar mı?

İş bununla da bitmemektedir. Üçüncü İnönü Hükümeti zamanında, Hüdâi Oralın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı sırasında keşif ve projeleri yapılmış, programa girmesi için gerekli her türlü hazırlıkları tamamlanmış, fakat henüz yıllık programa alınamamış ikinci bir barajlar dizisi daha söz konusudur. Her türlü ön hazırlığı bitmiş olan bu barajlar dizisinde bulunan tesisler şunlar olacaktır: Kirazdere, Bayramiçi, Kınık, Madran, Karpuzlu, Akgedik. Çavdarhisar, İlcik, Seyitgazi, Dandere, Kapulukaya, Yahşi Han, Asartepe, Adatene, Karakuş, Etrink, Çiviçukuru, Tercan, Van - Muradiye, Kadıköy, Korkuteli, Keşan, Akçay, Ballıkaya, Ayvacık, Saplı, Alma ve Karacaören...

Süleyman Demirelin Plânlama Teşkilâtı ile normal ilişkileri devam edebilirse, bu barajlar ve yan tesisleri de önümüzdeki yıllarda programlara alınır ve yapımlarına girişmek belki mümkün olabilir.

1959 yılında yapımına başlanan Almus Baraj - Santral ve Sulama tesisleri uzun bir serüvenden geçip gelmiştir. Tokatın Almus ilçesinin

3500 metre kadar kuzey-batısında, Yeşilırmağın Omala boğazına girdiği yerde, bir komple tesis olarak yapılması düşünülen Almus Barajı, çeşitli amaçlarla yüklüdür. Kazova, Turhal ve Omala ovalarında 94 bin dönümlük bir arazi parçasının tamamının sulanması işi, Almus Barajına ek olarak düşünülen sulama tesisleri aracılığı ile yapılacaktır. Ayni zamanda, Amasya ili ile Taşova ilçelerinin arazilerini sulamak, bölgede sık sık görülen taşkınları önlemek de yine Almus Baraj ve tesisleriyle mümkün olacaktır.

Sulama ve taşkınları önleme yanında, Almus Barajının 27 bin kilovat güçte bir santrali bulunmaktadır. Bu santral, yılda 84 milyon kilovat -saata yaklaşık elektrik enerjisi üretecek, bu enerji ile Tokat, Amasya, Zile, Erbaa, Niksar ve dolayları aydınlanacağı gibi, bölgenin enerji ihtiyacı'da karşılanacaktır.

Tamamı 9461 hektar arazinin sulanmasını, taşkınların ve sellerin önlenmesini öngören Almus Barajının, başlangıçtaki maliyeti için 135 milyon lira hesaplanmıştı. AP İktidarı zamanında yapılan son aşırı harcamalar, öngörülen hesabı bir hayli aşarak, 185 milyon liraya yaklaşan bir seviyeye ulaştırmıştır.

Geniş bir bölgenin gerek elektrik enerjisi, gerekse sulama gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan Almus tesislerinin toplam maliyeti 300 milyon liraya yaklaşmış bulunmaktadır.

Kimler, ne yaptılar?

1965 yılında, yani Üçüncü İnönü Hükümeti zamanında durum acaba neydi?

1965 Şubat ayında İnönü Hükümeti iktidarı terkederken, Almus Barajının bütün deviasyon tünelleri bitmişti. Barajın gövdesinin yapımının büyük bir kısmı tamamlanmış ve inşaatın bu kısmı son devresine gelmişti. Barajın tamamlanması için gereken 3 milyar metreküplük imlânın yüzde 90'ı yapılmış, geriye sadece 300 bin metreküplük bir kazı kalmıştı. Barajın santral binası tamamlanmış ve üzeri kapanmıştı. Keza, santralın tribünleri monte edilmiş, santral ve baraj ile ilgili bütün inşaat tamamlanmak üzere iken iktidar bırakılmıştı. Öte yandan, sulama tesislerinin hepsi tamamlanmış, işletmeye açılacak hale getirilmişti. Etibank ve İller Bankasının üzerine almış olduğu enerji nakil hatlarının yapımı da keza bitmek üzere bulunuyordu.

Almus Baraj • Santral ve Sulama tesislerinin hikâyesi işte budur. Barajı ve diğer tesisleri AP İktidarının bir yeni eseri diye tanıtmak, yalanı propagandanın aslı malzemesi olarak almak demektir. Oysa, görüldüğü gibi, AP İktidarı, bitmek üzere olan işlere nezaret etmekten öteye, hiç bir emek harcamamıştır. Ancak, açılış töreninin parlak ve propaganda yönünden etkili olabilmesi için, sadece son günlerin göz boyamaya yarayan çalışmaları üstünde durmakla yetinmiştir.

Bu küçük gayretin bir "eser"e sahip çıkmaya yetmeyeceği ise ortadadır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

A.B.D.

Başa geç gelen akıl

Birleşik Amerikanın genç ve aydın Başkanı Kennedy'nin Dallas'ta hangi ellerden atıldığı hâlâ kesin olarak bilinmeyen kurşunlarla hayata veda etmesinin üzerinden buyana, önümüzdeki birkaç gün içinde, üç yıl geçmiş olacaktır. Dünyanın bu en kudretli ülkesinin XX. yüzyılın yarısında yakabildiği bu,en büyük ümit ışığını söndüren, önce Dallas polisine, . sonra da Başkan Jöhnson'un kurduğu ünlü Warren Komisyonuna bakılırsa, Lee Harvey Oswald adında, yarı manyak, yarı anarşist bir acayip gençtir. Nedendir bilinmez, Kennedy Dallas'a geldiği gün Oswald, çalıştığı bir kitap deposunun penceresine geçerek iki el ateş açmış ve genç Başkanı öldürmüştür. Kurşunlardan biri Kennedy'nin sırtından girip boğazından çıkmış, ikincisi ise tam beynine girmiştir. Boğazından çıkan kurşun, Kennedy'yi taşıyan otonun ön koltuğunda oturan Teksas Valisi Connally'yi de yaralamıştır. Ancak, olay yerinde bulunan bazı tanıklar, Kennedy'ye iki el değil, üç el ateş açıldığını söylemektedirler. Bu tanıklara göre. atılan kurşunlardan ikisi Başkana, biri de Connaly'ye isabet etmiştir. İşin dikkati çeken yanı, Teksas Valisinin de bu görüşe katılmasıdır.

John Kennedy'nin katliâmını tespit eden fotoğraf
Kirli çamaşırlar ortaya çıkıyor

Olup bitenlere en büyük şüphecilikle bakanlar bile, Lee Harvey Oswald'ın bu işin içinde olduğunu iddia etmektedirler. Fakat, atılan kurşunlar konusundaki görüş ayrılıkları, işin içinde ondan başkalarının bulunabileceğini de açıkça ortaya koymaktadır. Gerçekten, cinayet âleti olduğu ileri sürülen tüfekle ve Oswald'ın atıcılığıyla, olay süresi içinde üç kurşun sıkmaya imkân ve ihtimal yoktur. O halde, eğer üç kurşun atılmışsa, bunların biri başkası tarafından atılmıştır.

Bu bilmeceyi çözecek tek adam, Oswald'dır. Fakat Oswald, tutuklandığının ertesi günü, şehir hapishanesinden federal hapishaneye götürülürken, düzinelerle polisin ve milyonlarca televizyon seyircisinin gözü önünde, Jack Ruby adında bir bar sahibi tarafından tabanca ile öldürülmüştür. Ruby bu işi Kennedy'nin ölümü karşısında duyduğu büyük üzüntüyle yaptığını söylemektedir ama, kabarık bir polis geçmişi olduğu, gangsterler dünyasıyla yakın bağları bulunduğu da ortadadır. Yapılan yargılama sonunda "taammüden katil'le suçlu bulunmuş ve idama mahkûm edilmiştir. Fakat Dallas Yargıtayı, geçen hafta, yargılamada usûl noksanlıkları bulduğu için Ruby'nin yeniden mahkeme karşısına çıkmasını kararlaştırmıştır. Bunun üzerine, Ruby'nin avukatları, eski gangster için artık en fazla altı yıllık bir mahkûmiyet beklediklerini, bunun iki yılı zaten hapiste geçtiğine göre, müvekkillerinin demek ki yakında hürriyetine kavuşacağına inandıklarını açıklamışlardır.

Hangi tarafından tutarsın?

Son iki hafta içinde, öncülüğünü New - York Times gazetesinin yaptığı amerikan basını, Kennedy'nin ölümü konusunda yeni bir soruşturma yapılmasını istemeye başlamıştır. Oysa aynı New - York Times, bundan iki yıl kadar önce Warren Komisyonu raporu açıklandığı zaman, bunu, bütün şüpheleri silip süpüren bir aydınlık kaynağı olarak karşılıyordu.

Amerikanın kamuoyundaki bu değişikliğin nedeni, Ruby'nin heyecanlı macerası değildir. Son aylar içinde Birleşik Amerikada Warren raporunun isabetini tartışan ve bu raporun ortaya gerçeği koymak icin değil, fakat, her ne pahasına ohırsa olsun, Oswald'ın katil olduğunu ispat etmek amacıyla yapılmış bir çalışmadan öteye gitmediğini ileri süren iki önemli eser yayımlanmıştır. Bunların birincisi, Cornell Üniversitesinde yaptığı doktora çalışmasında tezine konu olarak Warren Komisyonunu seçen Edward Epstein'ın yazdığı "Araştırma" başlıklı kitap, ikincisi de ünlü bir adliye muhabiri olan Mark Lane'in kendi kendine yürüttüğü soruşturmadır. Epstein'ın kitabı Warren Komisyonu çalışmalarını didik didik etmekte, bu çalışmalar sonunda gerçeklerin aydınlanmasına imkân olmadığını ileri sürmektedir. Epstein'ın bulgularının en önemlisi, Komisyonun, atılan kurşunların sayısını aydınlatmak için hiçbir çaba harcamadığını, tara tersine, tek bir katilin varlığını gerektiren "iki kurşun" teorisini doğru göstermek için otopsi raporunu tahrif edecek kadar ileri gittiğini ortaya koymaktadır. Mark Lane ise bu konuda daha da kesin konuşarak, ikinci bir katilin varlığı üzerinde durmaktadır.

Ortalıkta dolaşan bu kadar şüpheden sonra, Washington için gerçeğin üzerine bir kere daha ve bu kere ciddiyetle eğilmek zamanı gelmemiş midir?

Endişesiz ve rahat bir yolculuk için vasıtanız kadar lastikleriniz de size güven vermelidir

Yapılan araştırmalar kazaların büyük bir nispetinin lâstiklerin kayması veya savrulması yüzünden meydana geldiğini göstermiştir. Dişleri aşınmış lâstikler kazalarda mühim rol oynar. Endişesiz ve rahat yolculuk yapabilmeniz için vasıtanız kadar lâstikleriniz de size güven vermelidir.

Fisk lâstikleri fazla yüke, sarsıntılara, en sert darbelere ve frenin yıpratıcı tesirlerine karşı çok dayanıklıdır.

Geniş tabanı, dişlerinin özel şekli ve yumuşak yanakları sayesinde Fisk her türlü yola kolaylıkla intibak eder. Vasıtanızın motorunu yormadan tam çekiş sağlar.

Fisk'te süper kauçuk POLI-B vardır. Fisk, kolay ısınmaz. Münhasıran naylon ipliklerle imal edilen Fisk, kilometreleri aşarken can ve mal emniyeti bakımından her an güvenebileceğiniz lâstiktir

Kapalı virajların birbirini takip ettiği tozlu bir rampayı rahatça çıkabilmeniz "için motorunuzu yormıyacak kaliteli lâstiklere ihtiyacınız vardır. Kaliteli lâstiklerle virajları daha rahat alırsınız.

FİSK

"Çocuklu lastik FİSK yolculukta emniyettir"

(Manajans:2614)-

Tüli'den haberler

Ödülleme faslı

Dormen Tiyatrosu, ikinci oyunu "Aşşşk"ın galasında İlhan İskender ödüllerini de dağıttı. Noter eliyle birkaç defa tekrarlanan oylama, "Teneke"cilerin başarısıyla sona erdi. **Yaşar Kemal** yılın en iyi oyun yazarı, **Gülriz Süruri** de "Teneke"-deki oyunuyla yılın en iyi kadın oyuncusu seçildiler. Öteki ödüller de "Oppenheimer"deki rejisinden ötürü **Beklan Algana** ve yine ayni eserdeki oyunundan ötürü **Erol Keskine** verildi.

Yaşar Kemal, elinde gümüş tabak, müthiş heyecanlıydı. Gülriz Süruri siyah elbisesi, dümdüz taranmış siyah saçlarıyla çok şık ve hoştu. Seyircileri yerlere kadar eğilerek selâmladı. Eğer "gecenin en İyi selâm veren oyuncusu" seçilseydi, onu da Gülriz kazanabilirdi.

Ödülleri veren sanatçılar da ödülü alanlar kadar heyecanlıydılar. **Ayla Algan,** pembeler içinde biraz daha solgun görünüyordu. Nisa Serezli ve **Şirin Devrim** de öyle...

Ödüller verildikten sonra sahne "Aşşşk" oyuncularına bırakıldı. İki perdelik komedi çok alkışlandı. Gerçi ahım şahım bir oyun değildi ama, herkes, kendinden bir şeyler bularak seyrediyordu. Zaten, **Betül Dormen** ile Nisa Serezli de kendilerinden birşeyler bularak çevirmişlerdi. Şirin Devrim ise kendinden pek çok şey koyarak sahneye koymuştu, denilebilir.

Gala gecesinin seyircileri, "Bugün git, yarın gel" oyununun galasından daha şıktılar. **Ayşe Sılan**, **Muzaffer Erenus, Suna Aksu, Nebahat Ergüder**in yanında eleştirici **Ayperi Akalan** da sosyalist kadınların şıklığını temsil ediyordu.

Örgülü kadınlar

Türkiyede saç modası yer değiştirdi. Köy ve kasabalardaki genç kızlarla kadınlar uzun örgülerini kesiyor, köy köy dolaşıp saç toplayanlara satıyorlar. Bu örgüler, berberlerin elinde yeni bir şekil alıyor ve şık kadınların saçına ekleniyor. Bir kokteylde yahut bir çayda dikkati çeken ucu güllü, kamelyan kalın örgüler, aslıda, köydeki Ayşelerin, Fatmaların saçıdır. Yeni saç modası, köylü kadınla kentli kadın arasında çok yakın bir bağ kuruyor.

Ankarada **Lüsyen Avunduk** da artık, örgülü oldu. Bu örgü, Lüsyen Avunduğun güzellik anlayışına da çok. uymuş, en az on yaş gençleşmiş görünüyor. Belki de bu yüzden, sabahtan akşama kadar örgüyü başından hiç çıkarmıyor.

Örgülü kadınlardan biri de **Ayten Gökçer**. Ama, onun saçları köyden gelmemiş, o, kendi saçlarını örüyor.

Hem bohem, hem sosyetik

Renan Restoran, akşam satlerinde çok kalabalık oluyor. Ankaranın ressamları, şairleri orada buluşuyor, birkaç kadeh içiyorlar. Kilim motifleriyle dekorlanmış barda bohem hayatı yaşanıyor. Ama restoran öyle değil. Orada iş adamları, elçiler ve sefirelerle diplomatik ve sosyetik bir hava esiyor. **Renan Yaman** iki tarafa da yetişiyor, maşallah!

Askerlik ve müzik

Kore Askeri Ataşesi, askerlikten çok müzikten hoşlanıyor. Ulusal bayram günü Kent Oteli salonlarında verilen kokteyl, çekik gözlü ataşenin piyano konseriyle sona erdi. Ataşe, Uzak Doğudan başlayıp Akdenize kadar inen bir konser verdi. Kokteylin türk misafirleri, "bizim ataşelerimizin de acaba böyle marifetleri var mı?" diye merak ettiler. Kokteyllerde konser veren türk ataşe pek hatırlamıyorlar. Yalnız, **Seyfi Kurtbek** hariç. Şimdi AP milletvekili olan Kurtbek, anlatıldığına göre, üniformalıyken iyi keman çalmakla övünürmüş.

Koreli ataşe piyano başında
Bizimkilerden ne haber?

Bekleyenler

Samet Ağaoğlu hâlâ Sovyet Rusyada, incelemeler yapmakla meşgul. **Bergin Uzberk** ile **Sitare Ağaoğlu** da onun dönüşünü bekliyorlar. Uzun zamandanberi süren arkadaşlıklarını nikâh masasında daha da uzatmak kararına varmışlar. Sadece Kulüp 33'de değil, herzaman, heryerde beraberler.

İstanbul, önümüzdeki günlerde başka bir düğün daha kutlayacak, ama henüz günü belli değil. Suna Aksu ile **İlhan Sarvan** da herzaman, heryerde beraberler. Buna karşılık, **Emrullah Aksu** ile eşi hiç bir zaman, hiç bir yerde beraber görünmüyorlar, nedense...

Opera kulisi yine karıştı

Cüneyt Gökçer ayrılınca Operada barış havası esecek diye iddia edenler hakir çakmadılar. Gökçer tiyatro çalışmalarında huzura kavuştu ama, **Aydın Gün** için aynı şey söylenemez. Çünkü Operada yöneticilerin değişmesi hiç bir şeye yaramıyor, kadro aynı kaldıkça, eski hamam eski tas... Nitekim "Batının Kızı" operasının kulisinde epeyce gürültüler oldu. **Sevda Aydan**, geçen yıldanberi sahneye çıkmamanın üzüntüsünden kurtulamadı. "Ba-ının Kızı" geçen mevsim sahneye konulmadığı için, bir yıl seyircilerine hasret kaldı. Bu yıl da gala gecesi **Meral Alper** sahneye çıkınca, Sevda Aydan âdeta hasta oldu. Vaktiyle hırçın kız rolünü de büyük bir başarıyla oynayan Sevda Aydan, hislerini, hırçınlıklarını göstermekte acele eder, tepkisini saklayâmaz. Ama. "Batının Kızı", Operanın çok sabırlı sanatçılarının da sabrını biraz taşırdı. Aydın Gün, geçen yıl çok sevdiği **Mete Uğur**u bile biraz geriye itti. Belki **Altan Günbay**lar filân memnundurlar ama, kulisteki hoşnutsuzluk gündengüne genişliyor. Hele "Şen Dul" operetinin bu yıl yeniden sahneye konulacağını duyanlar büyük bir şaşkınlık içindeler. "Repertuvar operası iddiaları nerede kaldı?" diye soruyorlar. **Özcan Sevgen** ve **Nevin Pere**, İstanbulda "Manon Lesko'yu söylüyorlar. Fakat Özcan Sevgen, ankaralı seyircilerinin de karşısına çıkmak istiyor. Bu isteği yerine getirilmezse, Avdın Güne kırgınlar grupuna o da katılacağa benzer.

Çakın Eray, açılış gecesinde Mefharet Atalay ile
Neşeli bir ağırlama

Tabii, kulis dışında da bir takım kırgınlıklar var. Özellikle Ankaranın bale seven seyircileri, balenin ikinci plâna atılmasından hiç hoşi lanmadılar. Yetkililere rastladıkça, Opera gişesine asıl geliri sağlayan balenin ankaralı seyirciden niçin esirgendiğini soruyorlar.

"Kulüp 12" çok eğlenceli

İstanbulun eğlenceli köşelerinden biri de Kulüp 12. Kulüp 33'de yaş ortalaması onaltıya indiği için, biriçok geceler, çocuklardan başka kimse görünmüyor. Tanıdıklar hep, Kulüp 12'de. Bir süredenberi hiç bir yerde görünmeyen **Rüçhan Çamay -Demirağ**- da artık, kocası ve yakın arkadaşı **Lâle Sarı** ile bu kulübe sık sık geliyor, Rüçhan Çamay, yeni açılacak Play Boy Kulübünde şarkı söylemeğe hazırlanıyor. İstanbul sosyetesi de bu kulübün nasıl bir külüp olacağını merak ediyor. Tabii, özellikle, kulüp denilince oyundan, kolondan, bakaradan başka bir şey düşünmeyenler...

Çifte sevinç

Geçen yıldanberi Ankarada "birçok geceler Çakında sona eriyor. Kulüplere, pavyonlara gidenler, Çakında bir çorba içmeden eylerine dönemiyorlar. Geçtiğimiz hafta **Çakın Eray**, kulübünü resmen açtı. Açılış gecesi doğum gününe rastladığı için, Eray çok neşeliydi. Misafirlerini gayet iyi ağırladı. Sevimli şarkıcı **Mefharet Atalay** da arkadaşı şerefine güzel şarkılar söyledi. Gecenin en neşeli grupu, **Reşit Pirelilerdi**.

SOSYAL HAYAT

Dernekler

Herşey çocuklar için

Mor tayyörlü, sarışın genç kadın, yemyeşil parkın içinde yalnız başına dolaşan bir başka kadına sokuldu, ona ev sahibeliği yaptıktan sonra, adını itina ile elindeki deftere geçirdi, makbuz kesti, ondan aldığı parayı bir zarfın- içine koydu ve,

"-Sizin faal bir üye olacağınıza ve yurt çalışmalarından çok zevk duyacağınıza inanıyorum. Haftaya Pazara, Kızılcahamam Yetiştirme Yurduna hep beraber gideceğiz" diye konuştu.

Olay, geride bıraktığımız hafta Cuma günü, Rıza Şah Pehlevi caddesinde, Fevziye Karamancının iki katlı evinin yemyeşil bahçesinde geçti. Çocuk Sevenler Derneğinin faal üyelerinden Fevziye Karamana, Derneğin açılış çayım evinde yapıyor ve bütün giderleri kendi üzerine alarak, geliri Derneğe bırakıyordu. Mor tayyörlü sarışın genç kadın ise, Derneğin yine faal üyelerinden, Avukat Jale Tulga idi. Jale Tulga, açılış çayına gelen misafirleri derhal yakalıyor ve üye kaydederek, kendilerine Derneğin çalışmaları hakkında ilgi çekici bilgiler veriyor, yapılan işleri anlatıyordu.

Gerçekten, gelir sağlamak ve üyelerin çoğalması, birbirleriyle tanışması için düzenlenen çaylar, Derneğin çalışmalarının en önemsiz kısmım teşkil etmektedir. Üyeler, bir mevsim boyunca, yetiştirme yurtlarında ve Keçiören Çocuk Yuvasında devamlı görev almakta, ayrıca, Ankara Islahevine düzgün ziyaretler yaparak, buradaki çocuklarla meşgul olmaktadırlar. Arada bir, yeni misafirlerle böyle şık ve güzel yerlerde toplanan üyeler, Kızılay binasının toplantı salonunda her ay biraraya gelmekte ve Kızılcahamam, Gazi, Ayaş, Aktaş, Zirkaya yetiştirme yurtları ile Ankara Çocuk Islahevi ve Keçiören Çocuk Yuvası grup başkanlarının ve üyelerinin açıklamalarım dinleyip tartışmak isteyen üyeler bu gruplarda görev almakta ve fikirlerini söylemektedirler. Çocuk Sevenler Derneği, bütün üyeleri her ay geniş bir çalışma kurulu halinde biraraya getiren tek kuruluştur.

Üyeler seferber

Geçtiğimiz hafta Cuma günü Fevziye Karamancının evinin çok güzel parkında başlayan tanışma çayı, birden bastıran yağmur yüzünden, evde bitti. Üyeler, parktaki akar suları ve büyük ağaçları seyretmekten yoksun kaldılar. Geniş bahçede başlıyan tanışma, içeriye girilince daha da hararetlendi. Gençkızların, bahçede, Dernek yararına sattıkları mısır kebaplarını henüz bitiremiyen üyeler gülerek, küçük gruplar halinde, bu işi tamamlıyor, sonra yapacakları çalışmalar üzerinde konuşuyorlardı. 112 üyenin katıldığı çay, Derneğe çok iyi bir gelir sağlamış, yeni çalışmalara da imkân hazırlamıştı. İlk aylık Büyük Kurul toplantısında alman karara uyarak, birçok üyeler, Keçiören Çocuk Yuvasına yerleştirilen ve bu yıl ilkokula başlıyacak olan 50 kadar çocuğa türkçe öğretmek üzere hemen o günden seferber olmaya başladılar.

Ev

Çıplak dekorasyon

İç dekorasyon, modern hayata ayak uydururken, biryandan da durmadan büyük değişikliklere uğramakta, lüks bir çıplaklık, dinlendirici nitelikleri önplâna geçerek, iç dekorasyonda gündengüne moda olmaktadır. İskandinav memleketlerinde dekorasyon Öğrenimi yapan çağımızın en genç ve tanınmış dekoratörlerinden Olivier Mourgue, yepyeni bir stili ortaya atarken, dayalı- döşeli pek çok evin bir mobilye dükkânından farksız olduğunu ileri sürmüştür. Fransanın bugün çok tutunan bu yirmiyedi yaşındaki sanatçısına göre ev, herşeyden önce, insan yaradılışına yakın, dinlendirici ve insana sonsuz bir ufuk etkisi yapan bir yer olmalı, ağır perdelerle, muhtelif renklere boyanan duvarlarla, lüzumsuz eşya ve teferruatla bölünmemeli, bir

Alacaklılar

Bilmem dikkat ediyor musunuz, Başkentin, özellikle Ulus taraflarında, bazı sokaklarında acayip kıyafetli, top sakallı, bir nevi külahlı veya sarıklı kimseler türedi. Önceleri, tek-tük gördüğüm bu kimseleri dilenci sanmıştan. Üstleri -başları öylesine pis, öylesine pejmürdeydi ki, başka birşey düşünmek de imkânsızdı. Fakat sayıları gün geçtikçe arttı. Sonra, gün geçtikçe, adamlara tuhaf bir cesaret geldi. İnsana tepeden tepeden, nefretle, kiple, düşmanca bakıyorlardı. Sanki haklarını ellerinden almışsınız, yıllarca susmak zorunda kalmışlar da, birden, bir kurtarıcı gelmiş, kendilerini azat etmişti. Şimdi rahat dolaşmakta, etrafı kolaçan edip, kendilerine yâr olabilecek kimseleri, bu kimselerin yaşadıktan mahalleleri, sokakları, kahve köşelerini tespit etmekte ve buralarda karargâh kurmak üzeredirler. Kazara, işiniz düşer de, bunların bulundukları yerlerin yakınından geçerseniz, derebeylikleri İstilâya uğramış gibi, size işte böyle, kinle, nefretle, alacaklı gibi bakacaklardır.

Bunlar, Cumhuriyetin yok ettiği yalancı din adamlarıdır. Kirli kafalarının içinde kirli düşüncelerini bunca yıl saklamışlar, şimdi Cumhuriyete inananlardan bu inançlarının hesabını sormaya, 40 yılın alacağını almaya hazırlanıyorlar.

Geçenlerde, İstanbuldan gelen bir arkadaşını, Hacıbayram camisinin çevresinde bir dükkân arıyormuş. Sokakta kitap satan bir adama adresi soracak olmuş. Adam, arkadaşımın, caminin yarini bilmediğini anlayınca fena halde sinirlenmiş, okuyup üfürmeğe, arada da lanet okumağa başlamış. Tam bu sırada yanlarından geçen top sakallı, cüppeli bir zat :

"—Kızım, git boyalarını yıka, ibadet yolunu öğren! Zulmet yuları bitti, nura kavuştuk" diye öğüt vermişi!..

Bu olay Başkentte, en işlek caddenin birkaç adım ötesinde geçmiştir. Bu gidişle, uygar kılıklı bütün insanların, pisliği ve pejmürdeliği din sayan kişiler tarafından kâfirlikle suçlanması, hattâ bir kenara sürüklenip falakaya çekilmesi çok yakındır. Ve tabii böyle bir olay da ilgililer tarafından "basit bir zabıta olayı" olarak nitelenecektir!.

Yüksek İslâm Enstitüsünün, MTTB'ne bağlı bazı öğrenci derneklerinin İstanbulda bir lokalde düzenledikleri konferansta laikliğin islâm dinini yok ettiği ileri sürülmüş, bir konuşmacı, "Serbestçe dinden bahsedebilmek için haklarınızı arayacaksınız" demiştir.

Türkiyede gelir seviyesi, komşu memleketlere göre, çok düşüktür. Hızlı nüfus artışı, çok yavaş giden kalkınmayı yutup götürmektedir. Gerekli reformlar yapılıp, hızlı kalkınma yoluna girilmedikçe, Türkiyeyi çok karanlık bir gelecek beklemektedir. Köylerin yüzde 53'ü, İlçelerin ise yüzde 55'i içmesuyundan yoksundur. Nüfusun yüzde 69'u elektrikten yararlanamamaktadır. Büyük şehirlerin nüfusunun yüzde 30'u tek odalı evlerde, gecekondularda oturmaktadır. Türkiyede 4 bin kişiye 1 doktor düşmektedir. Okuma yaşında bulunanların ve bu yaşı aşmış olanların yüzde 60'ı okuma-yazma bilmemektedir. İşsizlik şimdiden almış yürümüştür.

İşte bu memlekette, akıl yolundan hızlı kalkınmaya girmek, bilimsel işlerle uğraşmak zorunda bulunan, 40 yıl önce Cumhuriyete kavuşan ve hukuk devrimlerini yapan, devlet düzeninin ve eğitim sisteminin lâiklik ve çağdaş uygarlık esaslarına göre yeniden kurulmasını başaran bu memlekette bugün, filânca veya falanca öğrenci derneği bir lokalde toplanıp, lâikliğin aleyhinde konferanslar düzenleyebilmekte veya hilâfetin geri getirilmesini istediği iddia edilen bir Diyanet İşleri Başkanının yerinde tutulması için türlü şirretliğe başvurabilmektedir!

Gericilik hortlamakla kalmamış, zayıf ve tâvizkâr bir iktidarın kanadı altında, aynı temanda yeni bir kazanç ve geçim yolu olmuştur. Bazı insanları akıl, gerçek ve bilim yolu dururken, mukaddesat, hurafe ve bâtıl inanışlar yoluna sürükleyen gizli kuvvet, hiç şüphe yok ki, cehaletin yanında, sağlanan kişisel çıkarlardır. Piyasayı istilâ eden, bütün yurdu saran gerici yayınlar gibi, gericilik yuvalarının da dışarıdan beslendiği ihtimalii, gün geçtikçe daha da kuvvetti bir şekilde zihinleri karıştırmaktadır. Cumhuriyetin temelini kundaklayan gericilik teşkilâtlanırken, Hükümetin yanında başka kuvvetlerin, bir Mili Güvenlik Kurulunun harekete geçmesini beklemek, bütün vatanseverlerin hakkıdır. Yoksa, Cumhuriyetin alacaklıları hepimizin kapısını çalmaya koyulacaklardır.

Jale CANDAN

bütün halini korumalıdır. Olivier Mourgue, bunun için, kapıları mümkün mertebe kaldırmış, yatak odasını salonun bir köşesine yerleştirmiş, duvarları, perdeleri, yeri ve tavanı aynı ton renklerde, beyaz ve krem olarak, yorucu olmaktan kurtardıktan sonra, eşyaları da aynı renkte seçmiş, iç dekorasyona büyük bir ferahlık ve genişlik getirmiştir.

Lüks malzeme

Tek renk, sadelik, lüzumsuz bütün eşya ve teferruatın kesinlikle kaldırılması, buna karşılık, evdekilerin, istedikleri herhangi bir eşyayı, zorunluk duymadan, istedikleri boş bir yere bırakabilmeleri ve bu eşyanın, istenildiği anda yer değiştirebilmesi, yeni dekorasyonun ilkeleridir. Meselâ, şu veya bu biblo için ufak bir masa, bir etajer düşünülmemiştir. Dergi ve gazeteler, istenildiği zaman yere, koltuğun kenarına bırakılacak, ortadan kaldırılmak istenildiği zaman da sadece bir duvarı boydanboya kaplıyan, tabii şekilde, teferruatsız olarak hazırlanmış, büyük etajer-dolaba yerleştirilecektir.

Çalışma köşesi de böyle bir dolapla kocaman bir çalışma masasından ibarettir. Salonda bile masa bulunmamakta ve şöminenin iki kenarından duvarlara kadar uzanan uzun, lüks bir tahta, sigara tablalarını, bibloları, plâkları, kitapları, bir eski zaman hatırasını veya pazardan yeni alınmış bir demet çiçeği gelişigüzel ve şık bir şekilde taşımaktadır.

Bu dekorasyonda ilkel devirleri hatırlatan bir hava mevcuttur ve suni şeylerden kaçınılmıştır. Lüks, yalnızca malzemede kullanılmıştır.

Türkiye

Elli yıl sonra..

Yurdumuzda ilk sinema çalışmalarını başlatan bir kurumun bu çalışmalarına gittikçe artan bir düzenlilikle devam ettiğini, yarım yüzyılı dolduran bu kurumun sinema alanında çok geniş imkânlara sahip olduğunu, bu arşive her gün yeni bir belge eklediğini pek az kimse bilir. Bunun başlıca nedeni, bu kurumun askeri bir düzen içinde yer alması, asıl çalışmalarının da yine askerlik konularında olmasıdır. Bundan dolayı, reklâma en çok başvurulan sinema alanında çalışmasına rağmen "Ordu Foto • Film Merkezi"nin adını işiten, hele ne iş yaptığını bilen, sinemacılar arasında bile pek fazla değildir. Oysa, bu sinemacılar arasında, özellikle teknisyenlerden bazıları yedek subaylığını bu kurumda yapmış, çoğu da mesleğini asıl burada öğrenmiştir. Öte yandan, "Ordu Foto - Film Merkezi", 'sinemamızın tarihine doğrudan doğruya bağlı olan bir kuruluştur.

Bu tarih, Birinci Dünya Savaşının ilk yıllarına kadar uzanmaktadır: Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşına girişinden üç gün sonra, 14 Kasım 1914'te, bir yedek subay olan Fuat Uzkınay, Ayastefanostaki rus anıtının yıkılışını filme alarak, ilk türk filmini çevirmiş, ama bunun arkası gelmemiştir. "Ordu Foto - Film Merkezi" ise varlığını, bu olaydan bir yıl sonraki bir tesadüfe borçludur: O zamanki "Başkumandan Vekili ve Harbiye Nâzırı" Enver Paşa, Almanya gezisinde, Alman ordusundaki sinemacılık kolunun çeşitli cephelerde çektiği belge • filmleri görünce, aynı kolun Osmanlı ordusunda da kurulması emrini verdi. Bugünkü "Ordu Foto - Film Merkezi"nin çekirdeğini teşkil eden, o zamanki adıyla "Ordu Film Merkezi'nin yönetimi, Romanya uyruklu bir Leh musevisi olan ve yurdumuzda sinemayı halka ilk tanıtan Sigmund Weinberg'e verildi, Uzkınay da onun yardımcılığına getirildi. Ayrıca, yedek subay olarak silâh altına alınan birkaç işletmeci de "Merkez"in personelini meydana getiriyordu. Bu bir avuç sinemacı, alman ve avusturyalı sinemacılarla da işbirliği yaparak, savaşla ilgili belge • filmler, haber filmleri çevirmeğe başladılar.

İşgal sineması

Yurdumuzda, böylelikle, ordunun öncülüğüyle başlayan sinema çalışmaları, daha sonra konulu filmleri de içine alarak "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti", "Malûl Gaziler Cemiyeti" eliyle sürdürüldü. Özellikle savaşın yenilgiyle sona ermesi üzerine, sinema araçlarının düşman eline geçmemesi için, ilk iki kuruluşun elindeki araç ve malzemeler son kuruluşa devredilmişti.

Öte yandan, Anadoluda başlıyan kurtuluş hareketi çetecilikten TBMM'ne bağlı düzgün orduya dönünce, bu orduya bağlı bir sinema kolunun kurulması da gecikmedi. Bu sinemacılar, Ankara yakınlarına kadar ilerliyen düşmanın İzmire kadar kaçıp denize dökülüşünü filme aldılar.TBMM birlikleri İstanbula girdikleri vakit de, "Ordu Film Merkezi"nden "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti"ne, ondan da "Malûl Gaziler Cemiyeti'ne devredilen bütün sinema araçlarıyla arşiv yeniden orduya aktarıldı.

Cumhuriyetten sonra

"Ordu Film Merkezi", böylelikle, çalışmalarına hiç ara vermeksizin, İmparatorluk döneminden Cumhuriyet dönemine geçmiş bulunuyordu. Ancak, ortada artık savaş, işgal, kurtuluş mücadelesi gibi hayati konular mevcut olmadığından, çalışmaları epey yavaşlamıştı. 1927-de bu çalışmaları yeniden hızlandırmak için "Ordu Film Merkezi" yeni baştan düzenlendi, 1916'danberi Merkezi yöneten Uzkınay yemden bu kuruluşun başına getirildi. Akademiyle birlikte Ankaraya taşınan "Ordu Film Merkezi" yine Akademiyle birlikte İstanbula döndü, Yıldızda Abdülhamidin yaptırdığı tiyatro salonunun çevresindeki binalarda çalışmalarına başladı. 1951'de Muhabere sınıfına bağlanan Merkezin birdenbire geniş imkânlara kavuşmasında ve bundan üç yıl önce de Ankaradaki Mamak Muhabere Okulundaki yeni binalara yerleşmesinde, 1959'da o zaman Kara Kuvvetleri Komutanı bulunan Orgeneral Cemal Gürselin yakın ilgisi oldu.

Geniş bir kuruluş

Bugünkü "Ordu Foto Film Merkezi", Birinci Dünya Savaşında yarım düzine kadar personelle çalışan "Ordu Film Merkezi"yle karşılaştınlamıyacak kadar geniş bir kuruluştur. Hattâ İstanbulda ticari amaçlarla kurulmuş stüdyolardan daha geniş ve modern araçlara sahiptir. Lâboratuvarı, sabim salonu, kurgu salonu, eşleme salonu, malzeme ve ecza deposu, ham film deposu, canlı - resim ve film hileleri salonu, küçük sinema salonu, negatif ve pozitif film arşivi, fotoğraf stüdyoları, gezici lâboratuvarı ve çekim birlikleriyle siyah • beyaz ve renkli fotoğrafları, siyah • beyaz ve renkli 16 ve 35 mm.lik sinema filmlerinin çevirimden gösterime kadar bütün işlemlerini kendi kendine yapabilecek durumdadır.

NATO'dan Vartoya

Çalışmalarının ağırlık noktası askerlik konularına toplanmış olmakla birlikte, "Ordu Foto - Film Merkezi" bu dar sınırlar içinde kalmaktadır. Şüphesiz, Merkezin çalışmalarında, ordunun fotoğraf ve film ihtiyaçlarım karşılamak, askeri eğitim ve moral eğitimde kullanılacak filmler hazırlamak başta gelmektedir. Sayısız askerî eğitim filminin yanısıra 'Bir erin hayatı", "Bir yedek subay", "Kulelide buyıl", "Kuleliden Harbiyeye" gibi moral eğitim filmleri bu çalışmalardan birkaç örnektir. Merkez, aynı zamanda bu konularda yabancı kaynaklardan gelen filmleri de türkçeleştirip çoğaltmaktadır. NATO'nun onbeş ülkesini tanıtıcı filmler de "Ordu Foto • Film Merkezi"-nin görevidir. Ama "Ordu Foto - Film Merkezi"nin çalışmaları sadece bunlarla kalmamaktadır. Meselâ, atoma karşı savunmayı gösteren filmlerin yalnız ordu içinde değil, sivil savunma kuruluşlarında ve yurttaşlara gösterilmesini de yine

bu Merkez üzerine almıştır. Orduyu aynı zamanda bir okul sayarak, erlere en gerekli temel bilgilerin verilmesi için çeşitli "slate"lerin hazırlanması da bu çalışmaların içine girmektedir. "Ordu Foto - Film Merkezi", meydana getirdiği bu filmlerden, "slate'lerden her birinin en az 50 kopyasını çıkarmakta ve bunu çeşitli bölgelerde bulunan 50 film kitaplığına göndermektedir. Bugün birliklerde 700'e varan 35 mm.lik ve 2000'i aşan 16 mm.lik göstericiler bu kitaplıklardan beslenmektedir.

"Ordu Foto - Film Merkezi"nin ticarî amaçlarla çalışan sinemacılarla işbirliği yaptığı da olmuştur. Ancak, ticarî sinema zihniyetinin ağır bastığı bu işbirliğinden iyi sonuçlar alındığı pek söylenemez. Bu işbirliği sonucunda ortaya çıkan "Onun süvarisi", "Çanakkale arslanları" gibi filmler, Merkezin elindeki geniş imkânların sinemacılar tarafından kendi bildikleri yolda sömürülmesinden fazla bir şey sağlanmadığını göstermektedir. Merkezin en önemli sinema çalışmaları, kuruluşundanberi süregelen geleneğe uyarak meydana getirilen belge - filmler, haber filmleridir. Bunlar, doğrudan doğruya askerlikle ilgili konulardan başlayıp -ordudan aylık haberler, manevralar, askeri törenler, yabancı askerî heyet ve şahsiyetlerin ziyaretleri...-, yurttaki önemli olaylara kadar uzanmaktadır. "Ordu Foto - Film Merkezi"nin bugünkü gelişmesini sağlıyan 27 Mayıs Devriminin lideri Gürselin renkli olarak çekilen cenaze töreni bunlardan biridir. Vartoda deprem felâketine uğrayanların yardımına ilk koşan ordunun çalışmaları, depremi hemen izliyen günlerde deprem bölgesinin durumunu tespit eden belgeler bir başka örnektir.

Canlı tarih

Bunlar, gün geçtikçe değeri biraz daha artan belgelerdir. Nitekim bugün bize çok yakın olayları tespit ettikleri için değerini gereği kadar kavrıyamadığımız bu belgelerin önemini anlamak için "Ordu Foto-Film Merkezi"nin çok zengin arşivinde yer alan eski filmlere bir göz atmak yeter. Burada 1915-16 yıllarında Birinci Dünya Savaşına ait filmler, Çanakkale savaşları, Galiçya savaşları, Filistin Cephesi, Doğu Cephesi gibi, savaşla ilgili belgefilmlerin yanısıra, 1918'de Sultan Reşadın ve yine ayni yıl Abdülhamidin cenaze törenlerini, son Osmanlı Padişahı Vahdettinin biat ve kılıç kuşanma törenlerini, Alman ve Avusturya İmparatorlarının İstanbulu ziyaretlerini gösteren filmler yer almaktadır. Atatürkün, Kurtuluş Savaşından ölümüne kadarki hayatının başka hiç bir yerde bulunmıyan görüntüleri bu arşivdedir. 1919 Mayısında İzmirin işgalini protesto için Sultanahmet ve Fatihte yapılan mitingler bu arşivdedir. Daha yakın tarihlerde, Yassıada duruşmalarıyla ilgili belgefilmler, duruşmaların gizli ve açık bütün oturumlarıyla ilgili bantlar yine bu arşivdedir.

Yurdumuzun siyasi, askeri, toplumsal yaşayışı bakımından son derece önemli olan, son yarım yüzyıllık yaşayışımızın canlı tarihini meydana getiren bu arşiv, ne yazık ki, bugüne kadar gereğince değerlendirilip tanıtılmamıştır. Türk filmciliğinin 52. yıldönümü dolayısiyle önümüzdeki ay, ilk türk filmlerinden meydana gelen program ve Atatürkün ölüm yıldönümü münasebetiyle yeni hazırlanan, 4000 metreyi aşan filmden meydana gelen programla "Ordu Foto - Film Merkezi" ve "Sinematek Derneği" arasında başlıyacak işbirliği sürekli olursa, hem bu arşiv değerlendirilmiş olacak, hem de "Ordu Foto - Film Merkezinin şimdiye kadar belli bir çevre dışında bilinmiyen çalışmalarının tanıtılması, öneminin anlaşılması sağlanmış olacaktır.

(Yeni Ajans: 7625) — 348

Servet Keşidesi'NDE
TALİHİNİZ AÇIK OLSUN...
Türkiye İş Bankasının "Servet Keşidesi" size, servet... refah ve saadet vaat ediyor.
Tasarruflarınızı yıl sonuna kadar Türkiye İş Bankasına yatırarak
SERVET KEŞİDESİNE MUTLAKA KATILINIZ.
1 ÇEKİLİŞTE
6 MİLYON
50 APARTMAN DAİRESİ
5 adet
100.000 TL.
50 adet
10.000 TL.
100 adet
5.000 TL.
500 adet
1.000 TL.
ayrıca 15.000 adet para ikramiyesi
TÜRKİYE İŞ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyetidir